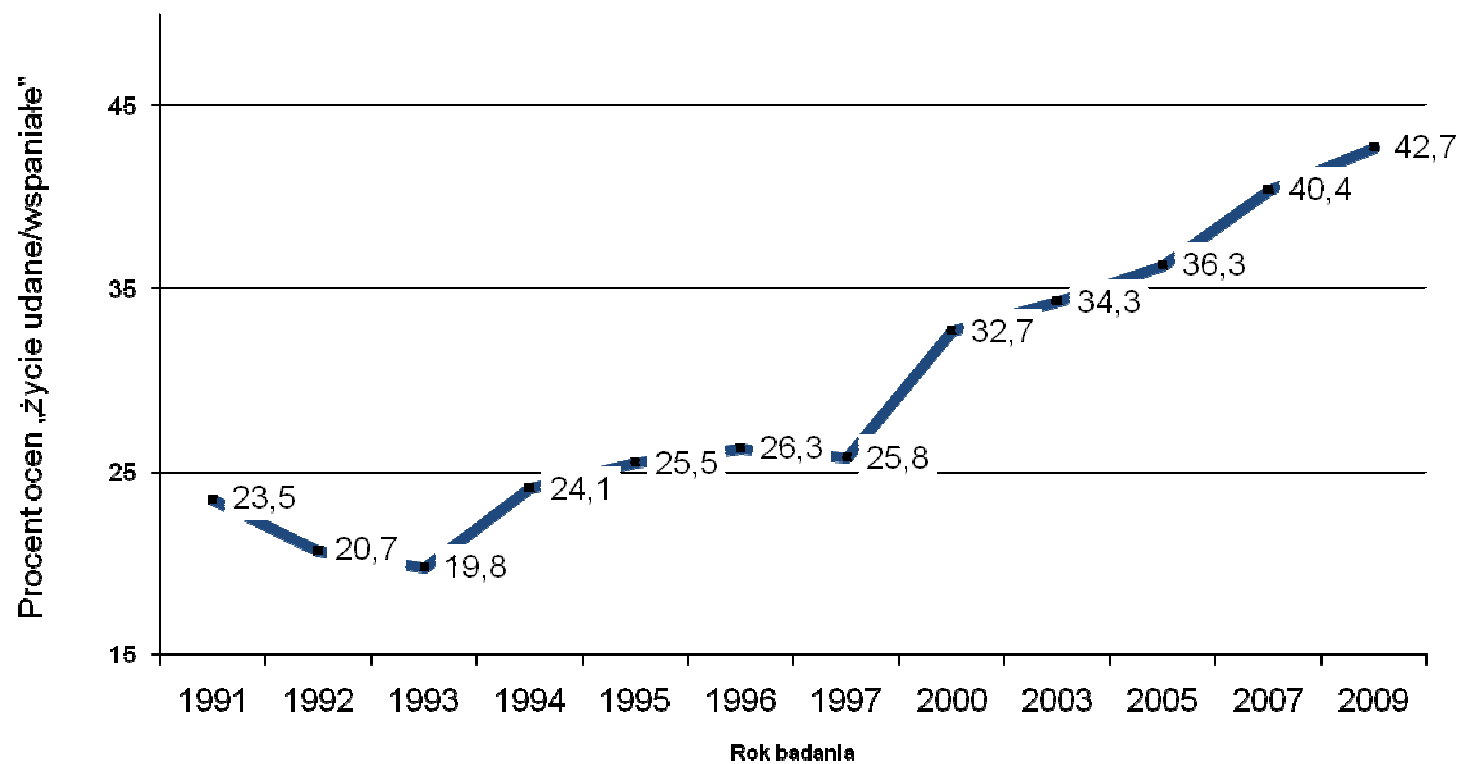

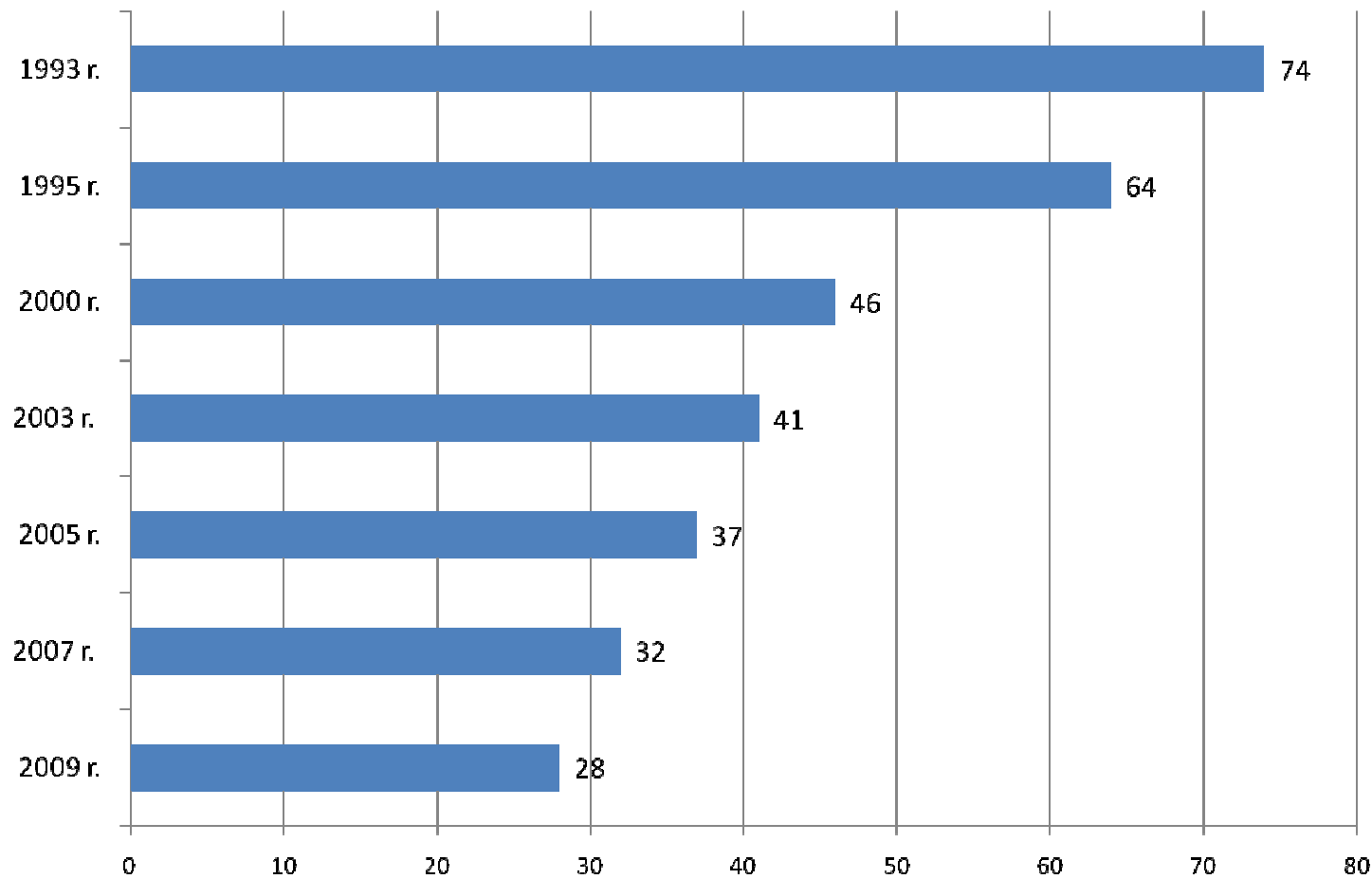
Dlaczego się rozwijaliśmy i dlaczego przestaniemy się rozwijać?

Janusz Czapiński

Ossa 20.05.2010

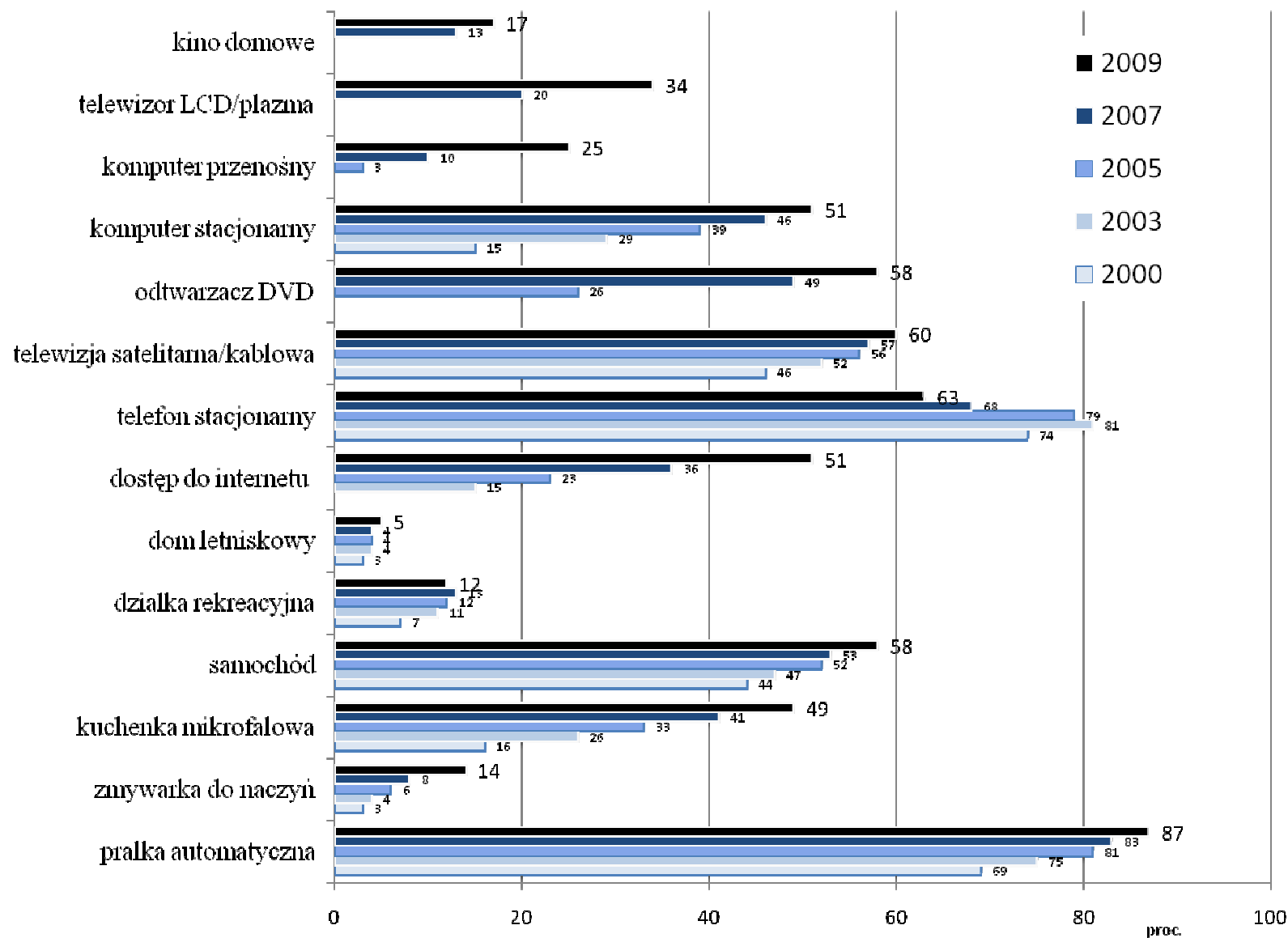

Procent Polaków oceniających swoje dotychczasowe życie jako wspaniałe lub udane

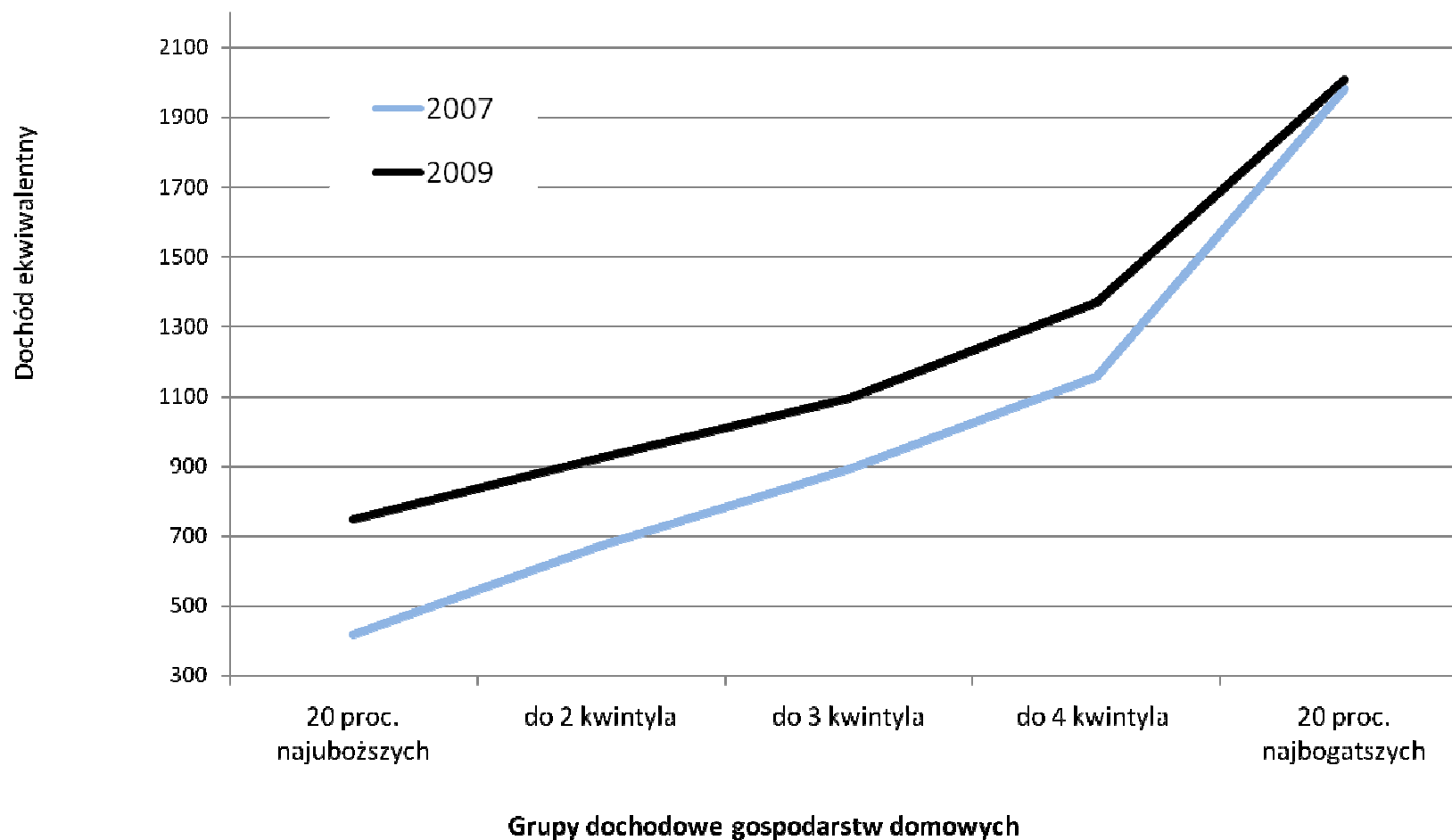

Źródło danych: lata 1993-1997 — Czapieński, 1998; lata 2000-2009 — *Diagnoza Społeczna*

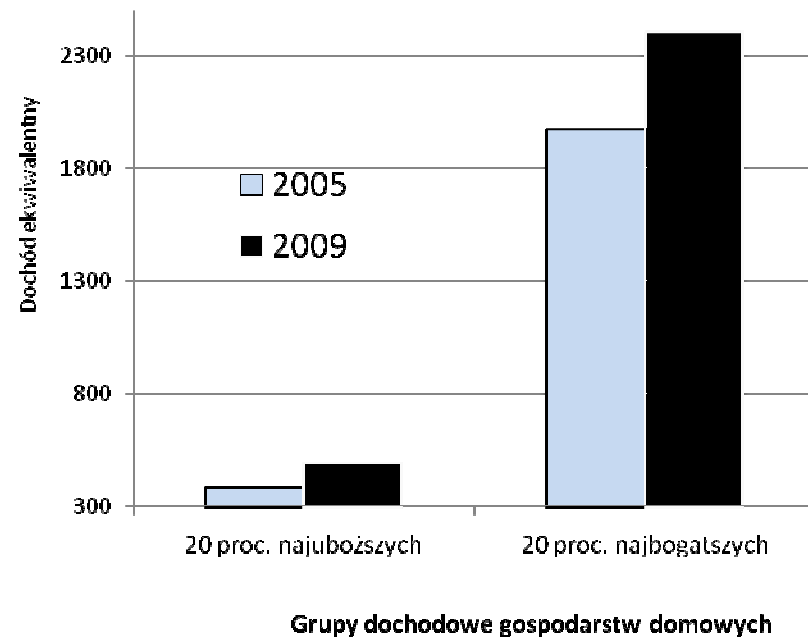
Odsetek gospodarstw domowych deklarujących, że ich stałe dochody nie pozwalają na zaspokojenie bieżących potrzeb w latach 1993-2009 w całych próbach.

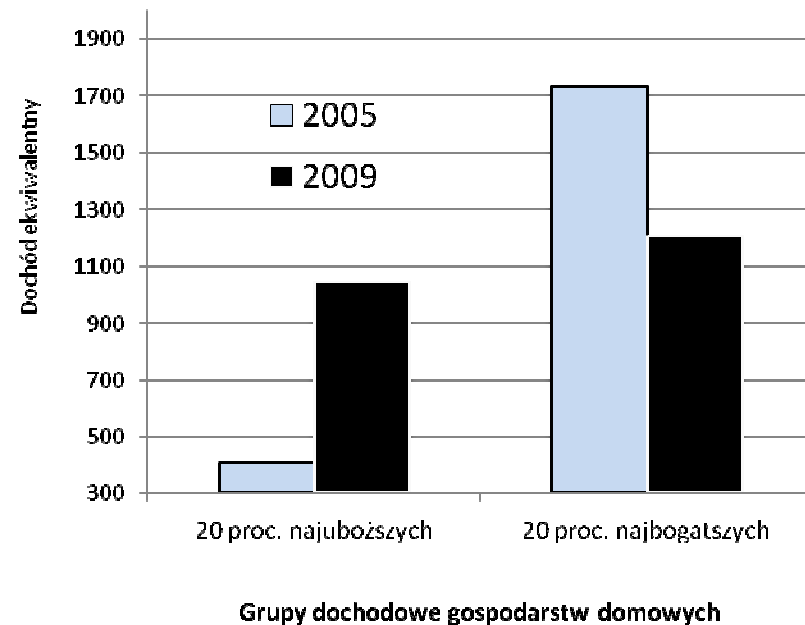
Wyposażenie gospodarstw domowych w wybrane dobra trwałego użytku w latach 2000-2009.

Dochód gospodarstw domowych na jednostkę ekwiwalentną w cenach stałych z 2005 r. w 2007 i 2009 r. w grupach gospodarstw według kwintyli dochodu ekwiwalentnego na osobę w 2007 r. w próbie panelowej.

Dochód gospodarstw domowych na jednostkę ekwiwalentną w 2005, 2007 i 2009 r. w cenach stałych z 2005 r. w grupie 20 proc. najuboższych i 20 proc. najbogatszych gospodarstw według kwintyli dochodu ekwiwalentnego na osobę w 2005 r., które pozostały w tych samych grupach kwintylowych w 2009 r. w próbie panelowej.

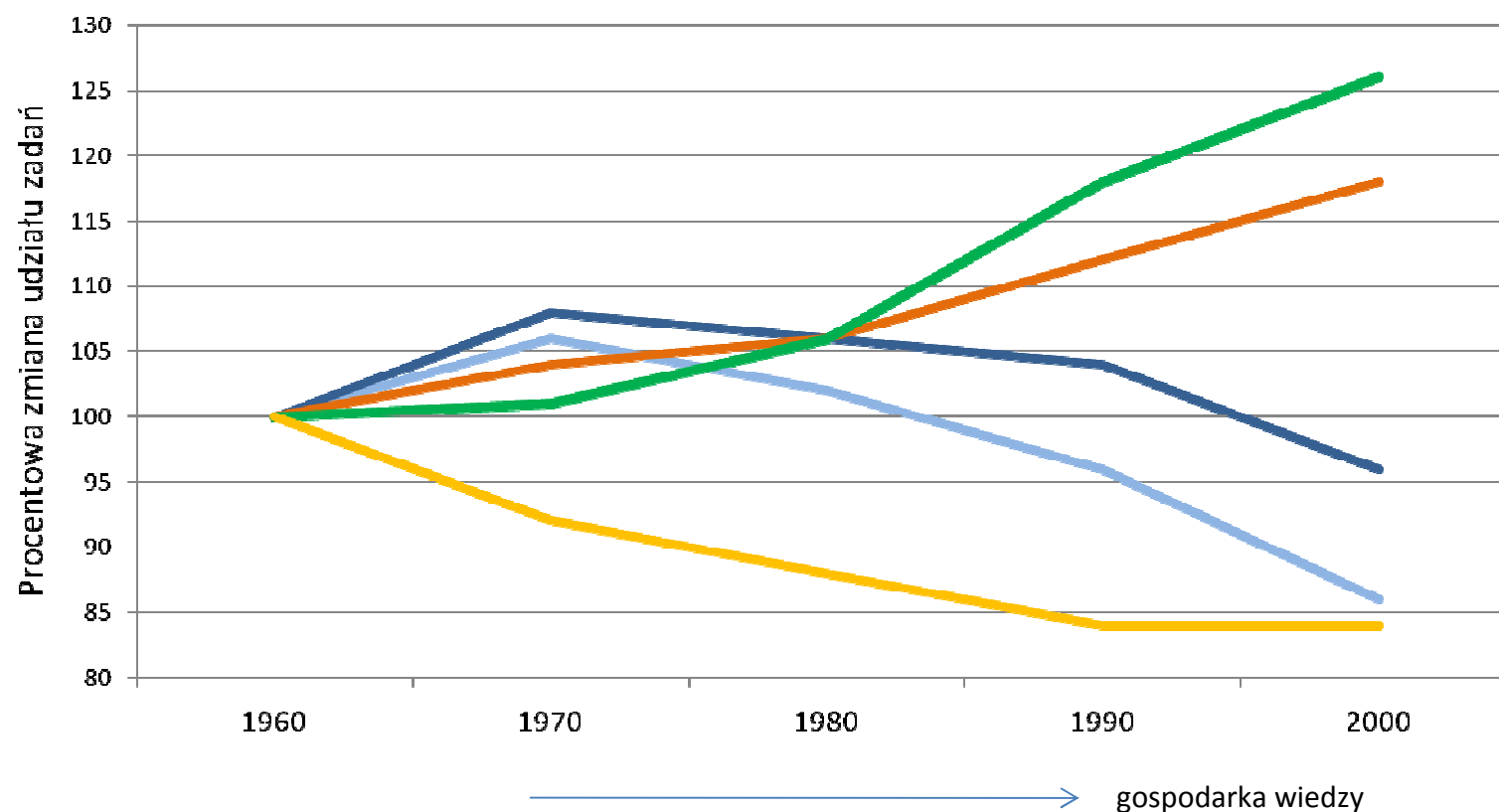
Dochód gospodarstw domowych na jednostkę ekwiwalentną w 2005, 2007 i 2009 r. w cenach stałych z 2005 r. w grupie 20 proc. najuboższych i 20 proc. najbogatszych gospodarstw według kwintyli dochodu ekwiwalentnego na osobę w 2005 r., które zmieniły grupę kwintylową w 2009 r. w próbie panelowej.

Najbardziej i najmniej rozwinięte branże przemysłowe w Polsce w stosunku do UE

Rodzaj przemysłu	Produkcja w Polsce w 2006 r. jako procent produkcji UE w 2002
górnictwo metali nieżelaznych	373
koksowniczy	274
górnictwa węgla kamiennego	59
elektrociepłownie	28
górnictwa węgla brunatnego	16
sol	11
elektroniki profesjonalnej	1,3
aparatury pomiarowej	1,1
biotechnologiczny	1,1
sprzętu optycznego i fotograficznego	1,0
lotniczy i kosmiczny	0,5
maszyn biurowych i komputerów	0,4

Źródło: Andrzej Karpiński, Dialog wokół przyszłości przemysłu, *Dialog*, 2009, 3-4

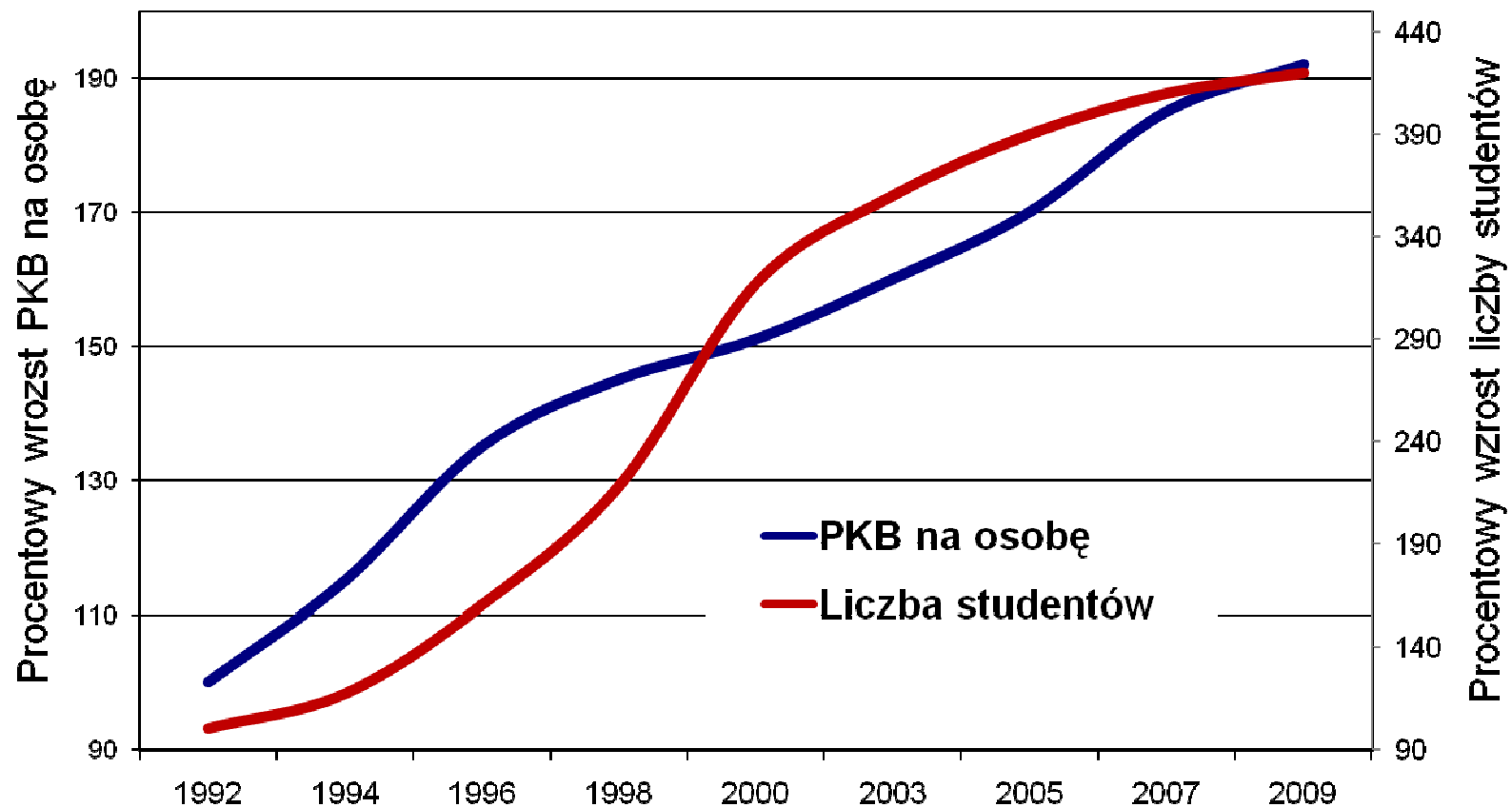
— Rutynowe poznawcze   — Rutynowe manualne   — Nierutynowe analityczne
— **Nierutynowe interaktywne**   — Nierutynowe manualne

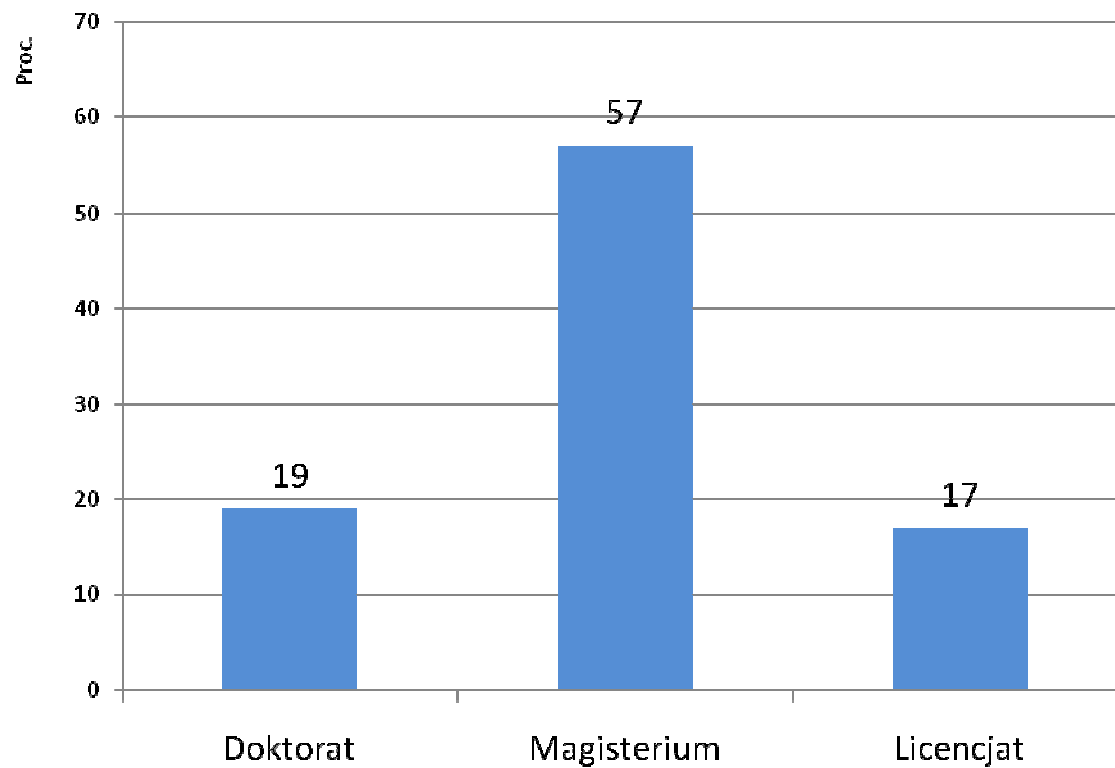

Źródło danych: Citizenship and Education in Twenty-eight Countries; The International Association for the Evaluation of Educational Achievement 1999/2000

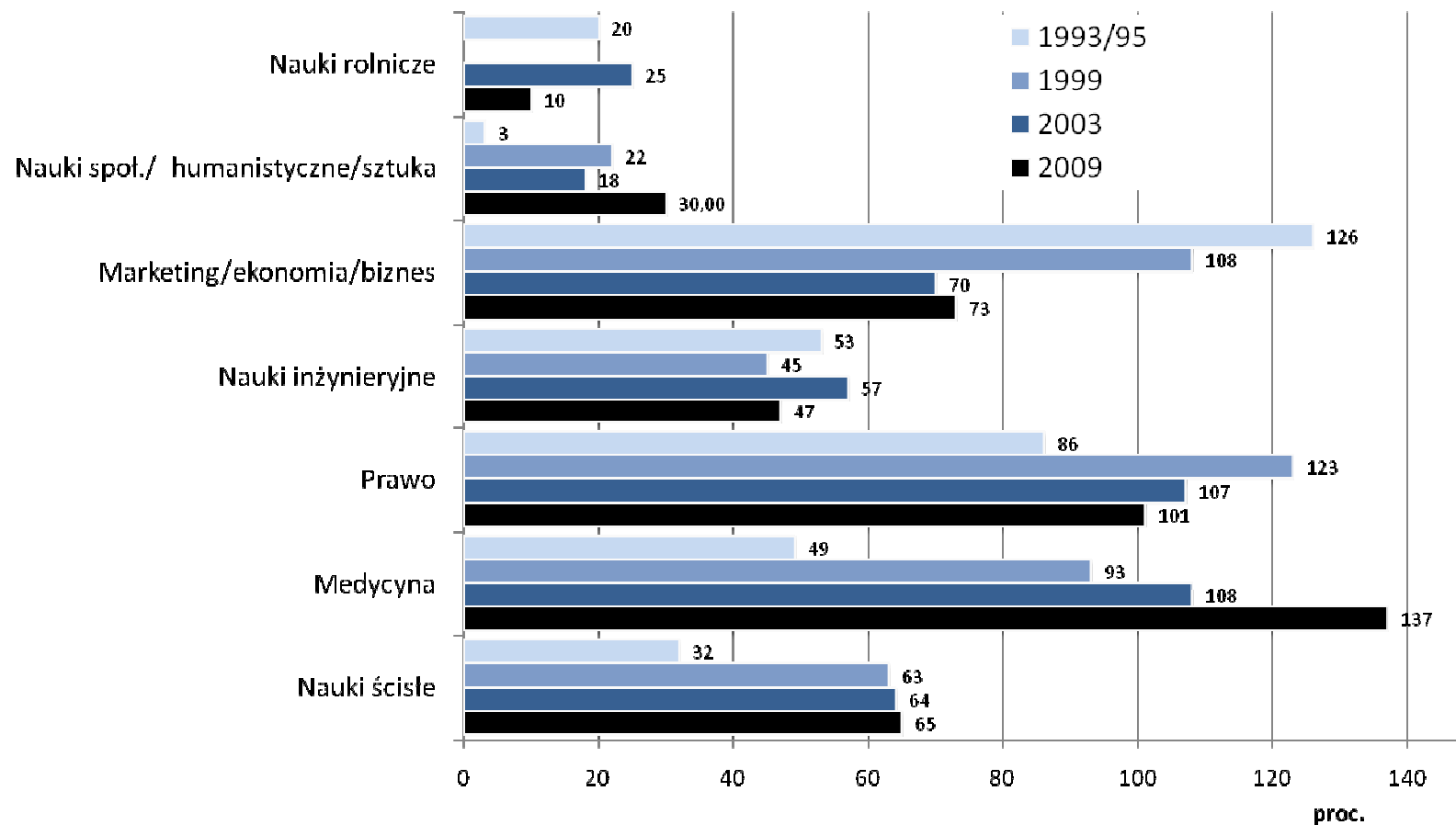
Oczekiwane na rynku pracy w USA umiejętności pracowników ze względu na typ zadań w okresie 1960-2000

Dzięki czemu się dotychczas rozwijaliśmy?

Stopa zwrotu z inwestowania w wykształcenie na poziomie doktoratu, magisterium i licencjatu

Stopa zwrotu z inwestowania w wykształcenie wyższe na różnych kierunkach studiów w latach 1993/95, 1999, 2003 i 2009.

Mechanizm działania kapitału ludzkiego i kapitału społecznego

Kapitał ludzki odpowiada za efekt rywalizacji indywidualnej: im wyższy tym wyższa względna pozycja ekonomiczna jednostki w grupie; wzrost przeciętnego poziomu kapitału ludzkiego członków grupy zwiększa pośrednio (poprzez system podatków) dobrobyt materialny całej grupy; **molekularna ścieżka rozwoju.**

Kapitał społeczny odpowiada za efekt rywalizacji grupowej (konkurencyjność wspólnot miejskich, regionalnych, narodowych): im wyższy tym wyższa względna pozycja ekonomiczna wspólnoty; **wspólnotowa ścieżka rozwoju.**

Kapitał ludzki jest pierwotną ścieżką rozwoju ekonomicznego wspólnoty; jest zatem szczególnie efektywny we wspólnotach słabiej rozwiniętych; kapitał społeczny decyduje o wzroście dobrobytu dopiero po osiągnięciu przez wspólnotę pewnego progu rozwoju generowanego przez kapitał ludzki. Zatem:

Kapitał ludzki jest decydującą przesłanką wzrostu dobrobytu krajów słabiej rozwiniętych, a kapitał społeczny jest decydującą przesłanką rozwoju ekonomicznego krajów wyżej rozwiniętych.

Wskaźniki

- **Kapitał społeczny (WVS)**

Uogólnione zaufanie do ludzi

Przynależność do organizacji

- **Instytucjonalny kolektywizm (GLOBE culture, leadership, and organizations)**

Przywódcy wzmacniają lojalność grupową

System ekonomiczny sprzyja maksymalizowaniu dobra wspólnego

- **Familizm (GLOBE)**

Dzieci są dumne z indywidualnych osiągnięć rodziców

Rodzice są dumni z indywidualnych dokonań dzieci

- **Indeks etyki korporacyjnej (WB)**

Procent firm, które pozytywnie oceniają etykę korporacyjną, nie finansują (legalnie lub nielegalnie) polityków, nie przerzucają kosztów działania na państwo, nie dają łapówek, nie korumpują i nie oszukują banków i administracji publicznej

- **Government effectiveness (WB)**

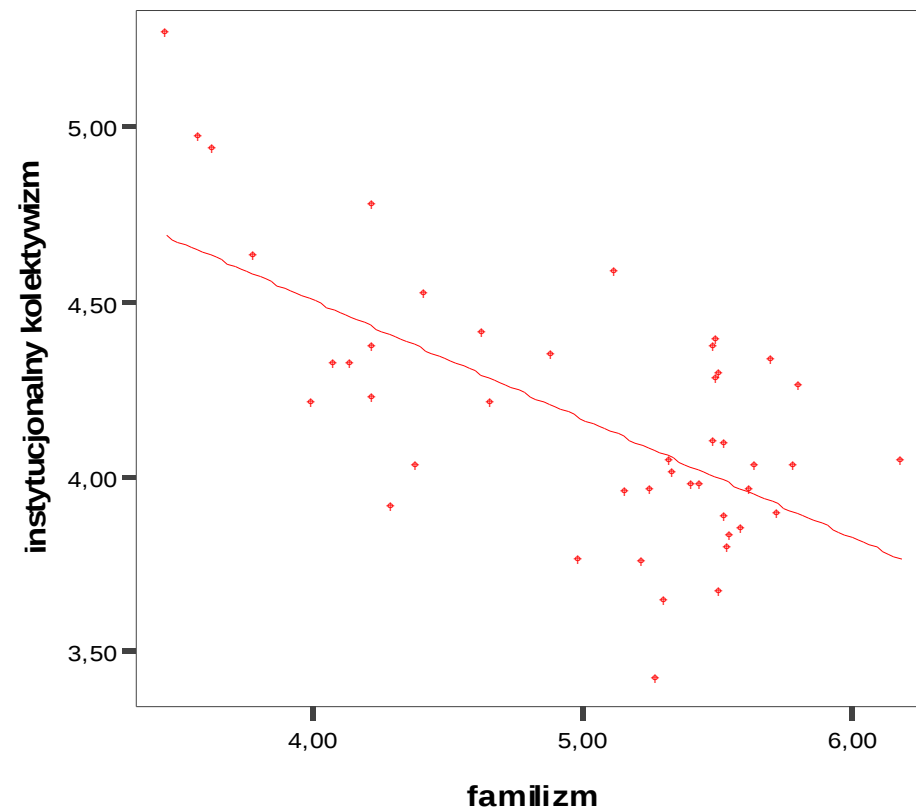
Policies to improve efficiency of public sector

Budget Management

Efficiency of Public Expenditures

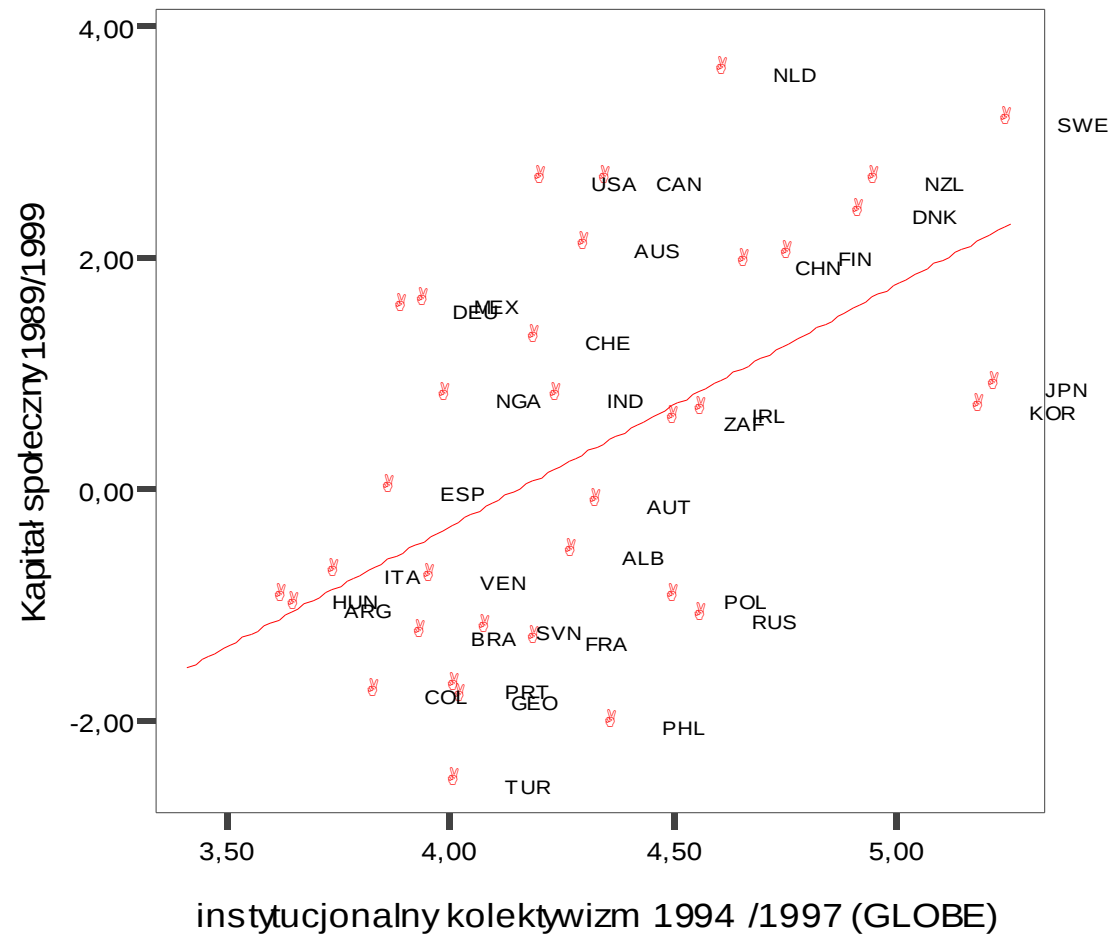
Management of public debt

Quality of Public Administration

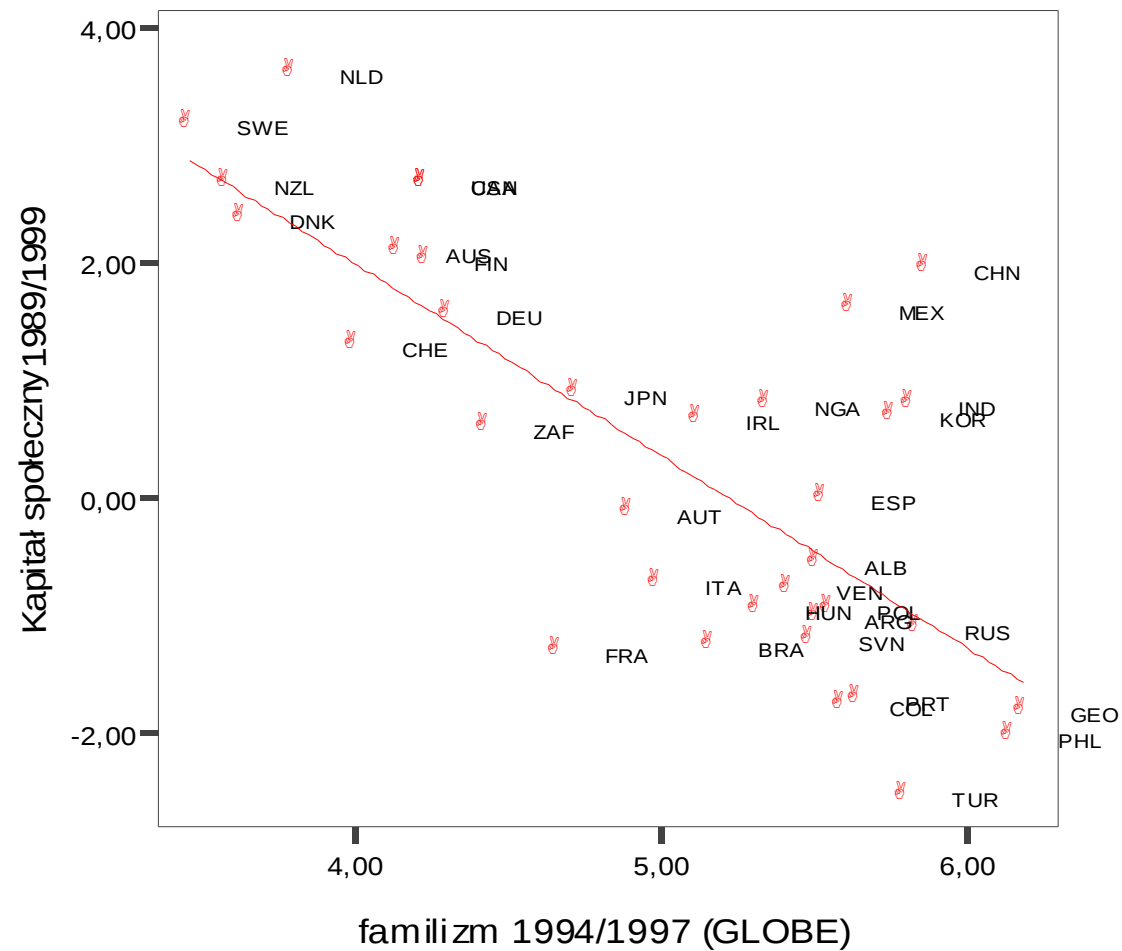
$$R^2 = 0,44$$

Związek między familizmem i instytucjonalnym kolektywizmem w 43 krajach

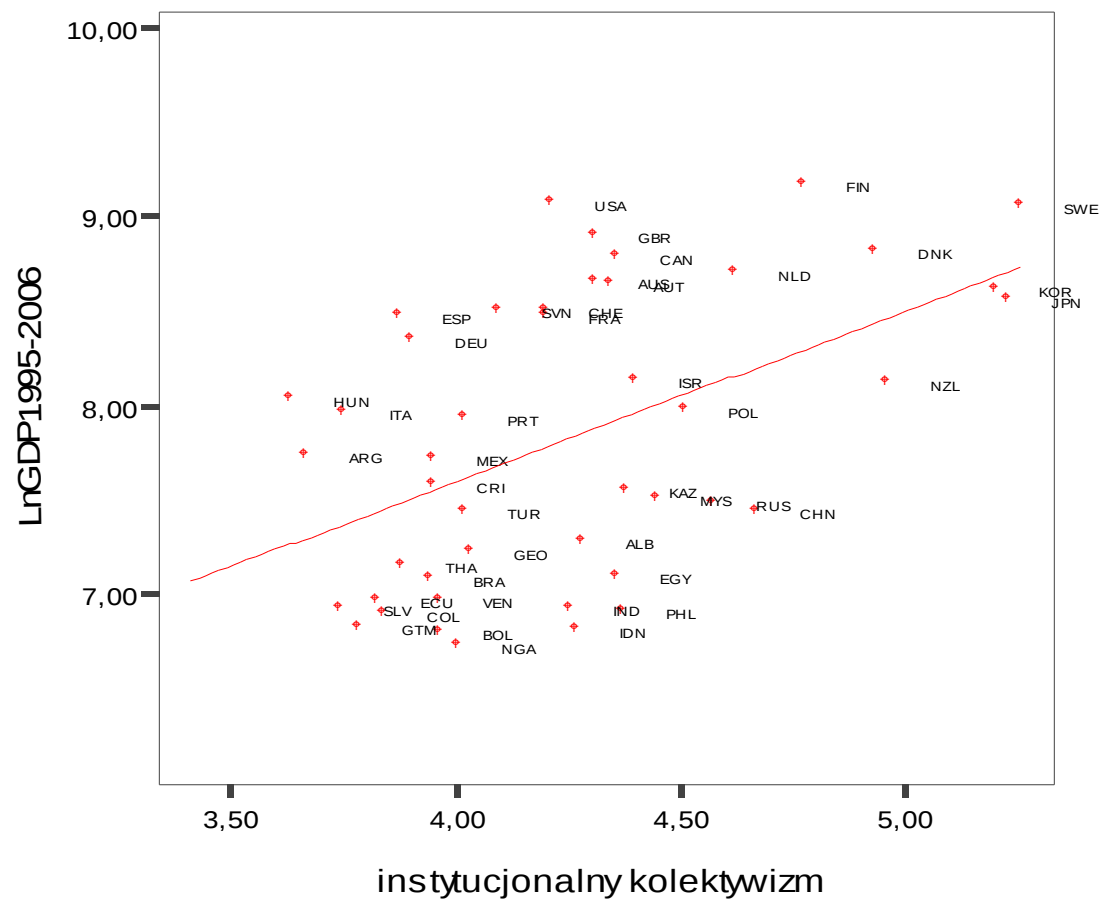
$$R^2 = 0,29$$

Związek między instytucjonalnym kolektywizmem i kapitałem społecznym w 32 krajach

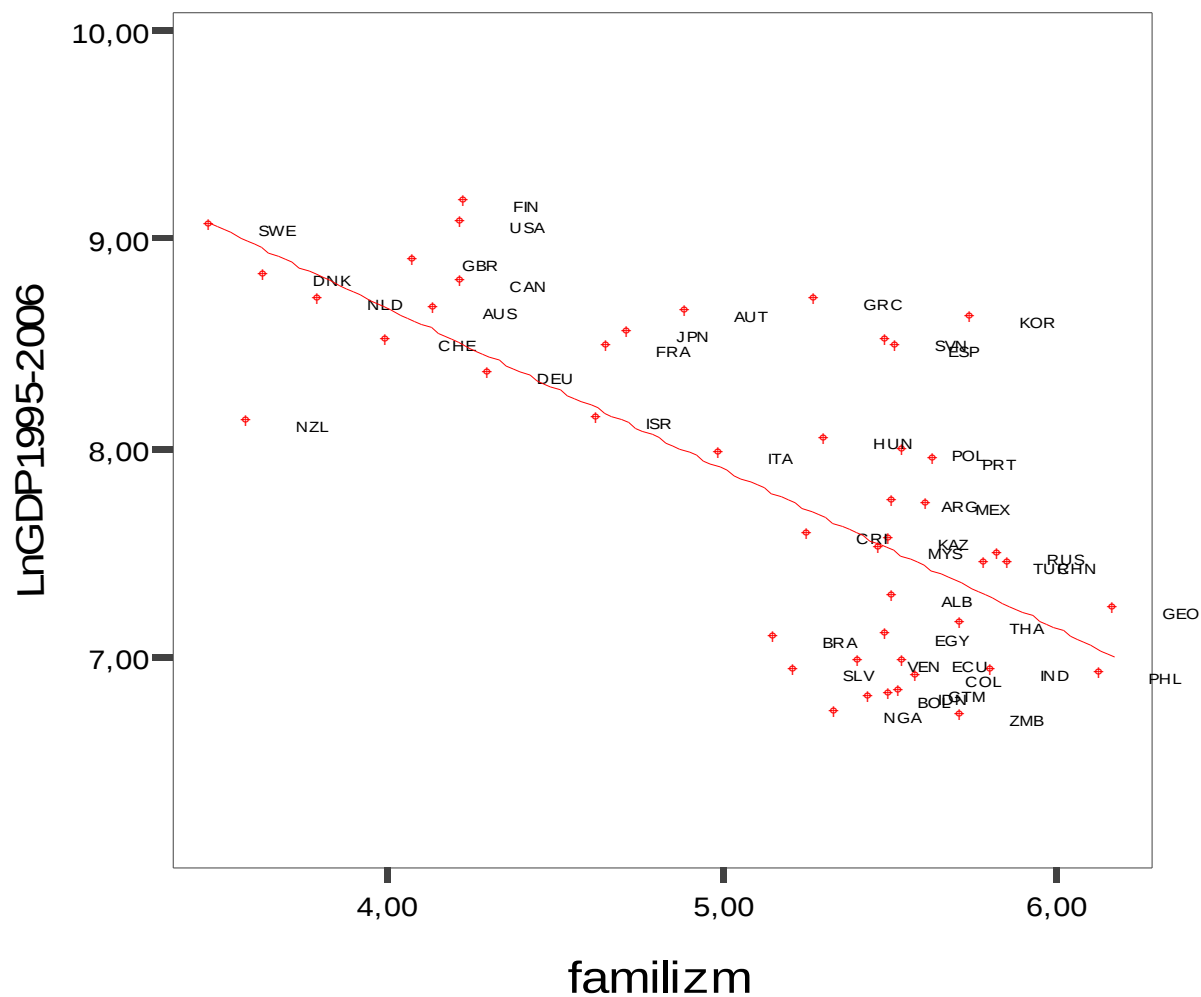
$$R^2 = 0,57$$

Związek familizmu z kapitałem społecznym w 33 krajach

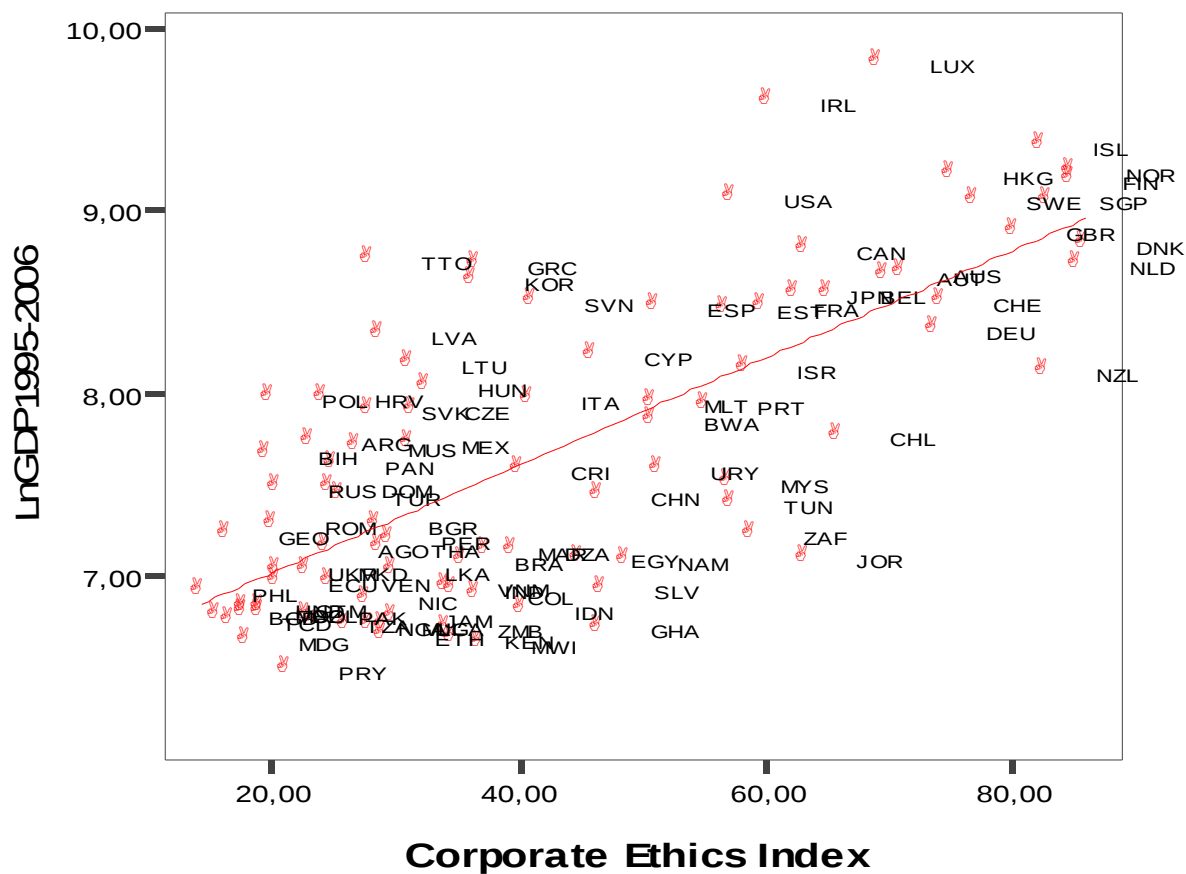
$$R^2 = 0,24$$

Związek między instytucjonalnym kolektywizmem i zmianą PKB per capita w latach 1995-2006 w 47 krajach

$R^2 = 0,51$

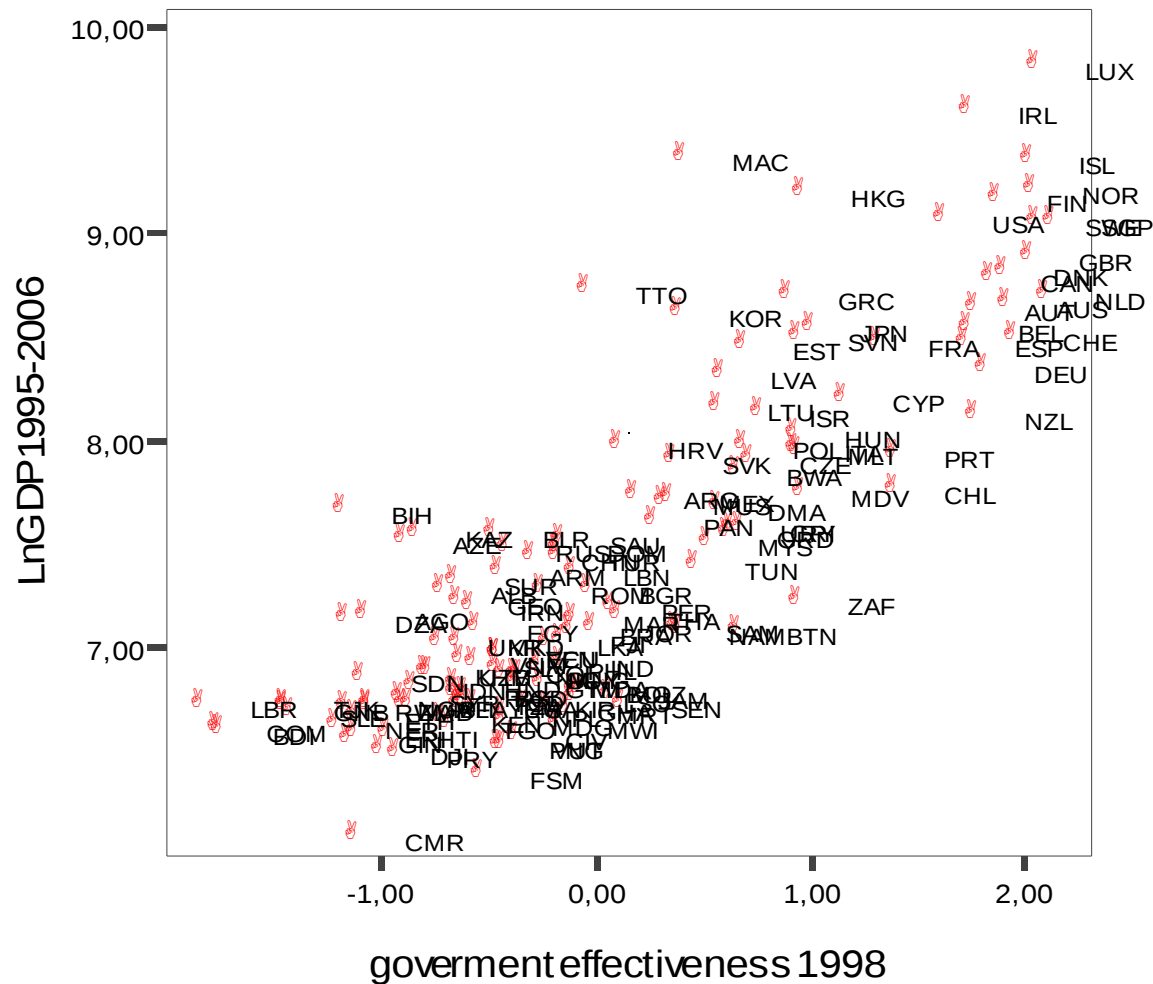
Związek między familizmem i zmianą logarytmu PKB per capita w latach 1995-2006 w 47 krajach

$$R^2 = 0,52$$

Związek między indeksem etyki korporacyjnej i zmianą logarytmu PKB per capita w latach 1995-2006 w 97 krajach

indeks etyki korporacyjnej: procent firm, które pozytywnie oceniają etykę korporacyjną, nie finansują (legalnie lub nielegalnie) polityków, nie przerzucają kosztów działania na państwo, nie dają łapówek, nie korumpują i nie oszukują banków i administracji publicznej

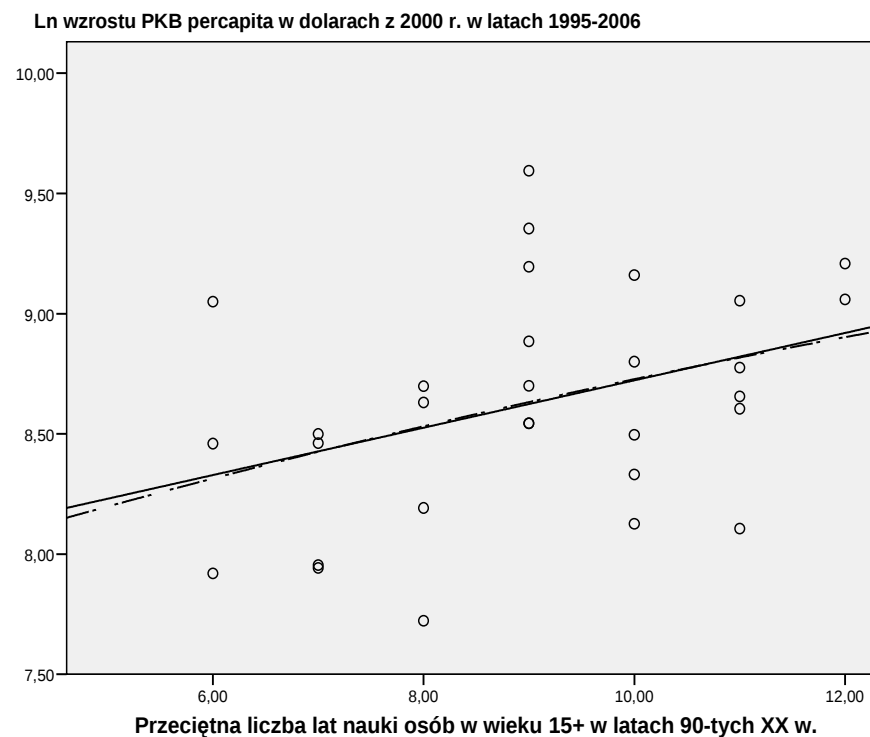
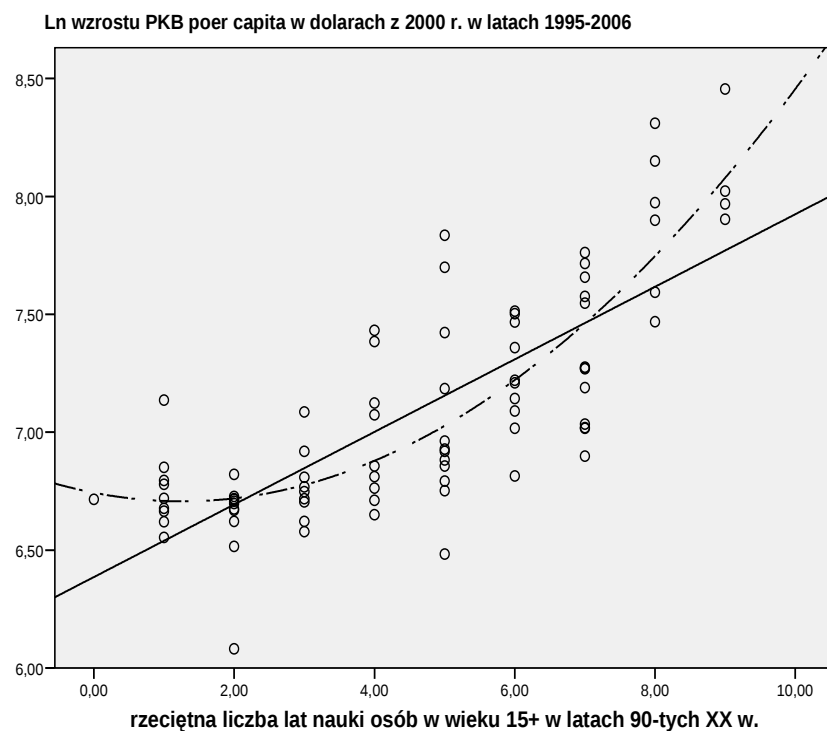

$$R^2 = 0,72$$

Związek efektywności rządu z logarytmem wzrostu PKB per capita w latach 1995-2006 w 144 krajach

Poziom wykształcenia społeczeństwa jako predyktor logarytmu wzrostu PKB per capita w krajach ubogich (lewy panel) i bogatych (prawy panel)

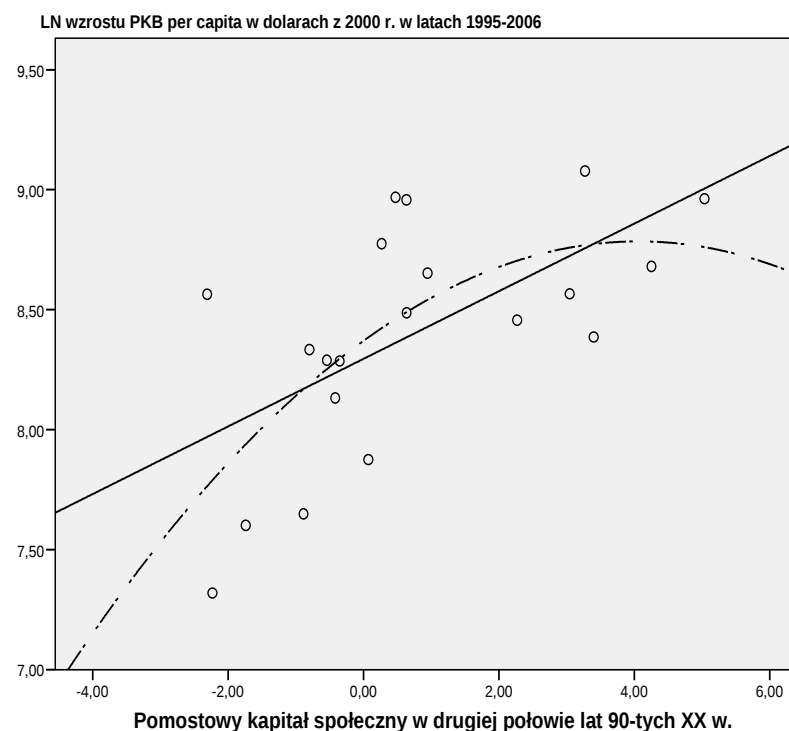
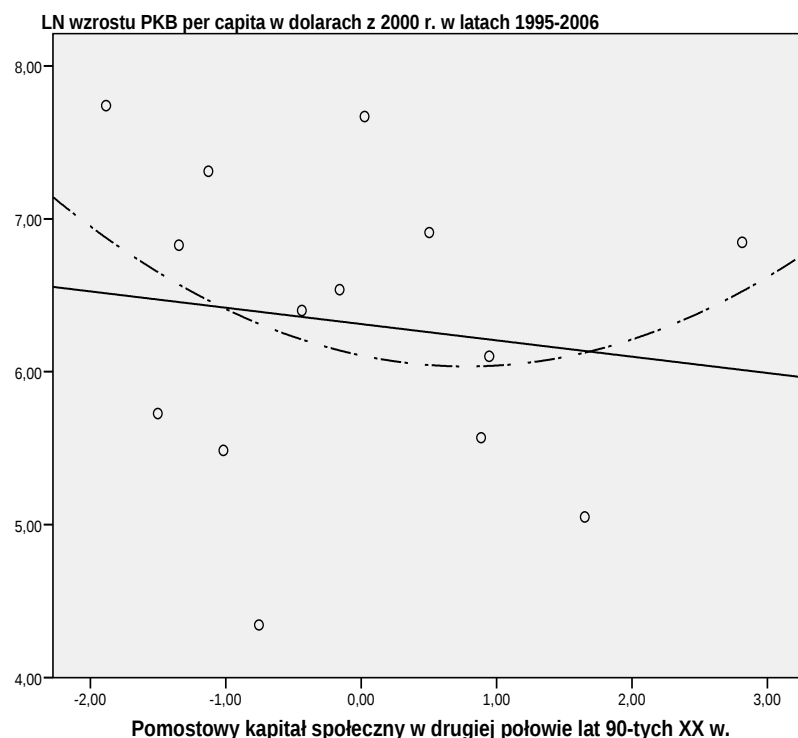
Grupa krajów	Równanie	Podsumowanie modelu				
		R kwadrat	F	df1	df2	Sig.
Ubogie	Linowe	0,607	126,455	1	82	0,000
	Kwadratowe	0,642	84,967	2	81	0,000
Bogate	Linowe	0,140	4,565	1	28	0,042
	Kwadratowe	0,141	2,207	2	27	0,130

Źródło danych: Bank Światowy

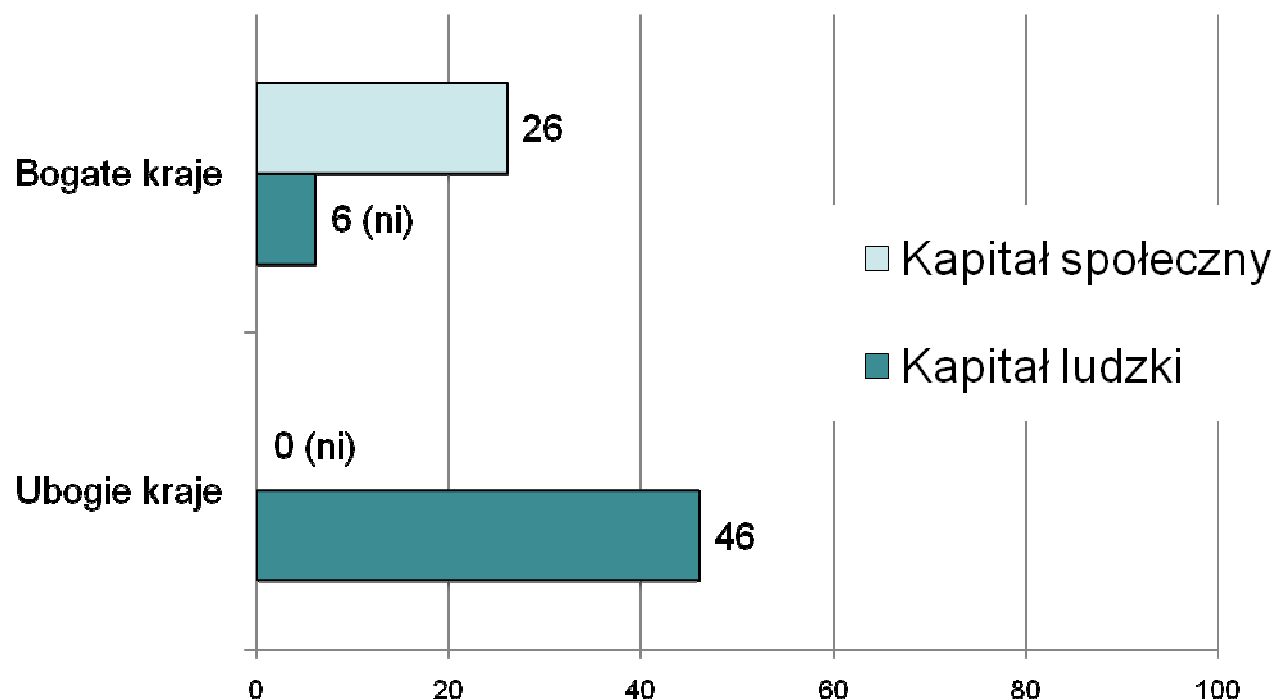
Pomostowy kapitał społeczny (zaufanie i kolektywizm instytucjonalny) jako predyktor logarytmu wzrostu PKB per capita w krajach ubogich (lewy panel) i bogatych (prawy panel)

Grupa krajów	Równanie	Podsumowanie modelu				
		R kwadrat	F	df1	df2	Sig.
Ubogie	Linowe	0,043	0,543	1	12	0,475
	Kwadratowe	0,104	0,639	2	11	0,546
Bogate	Linowe	0,380	11,017	1	18	0,004
	Kwadratowe	0,425	6,279	2	17	0,009

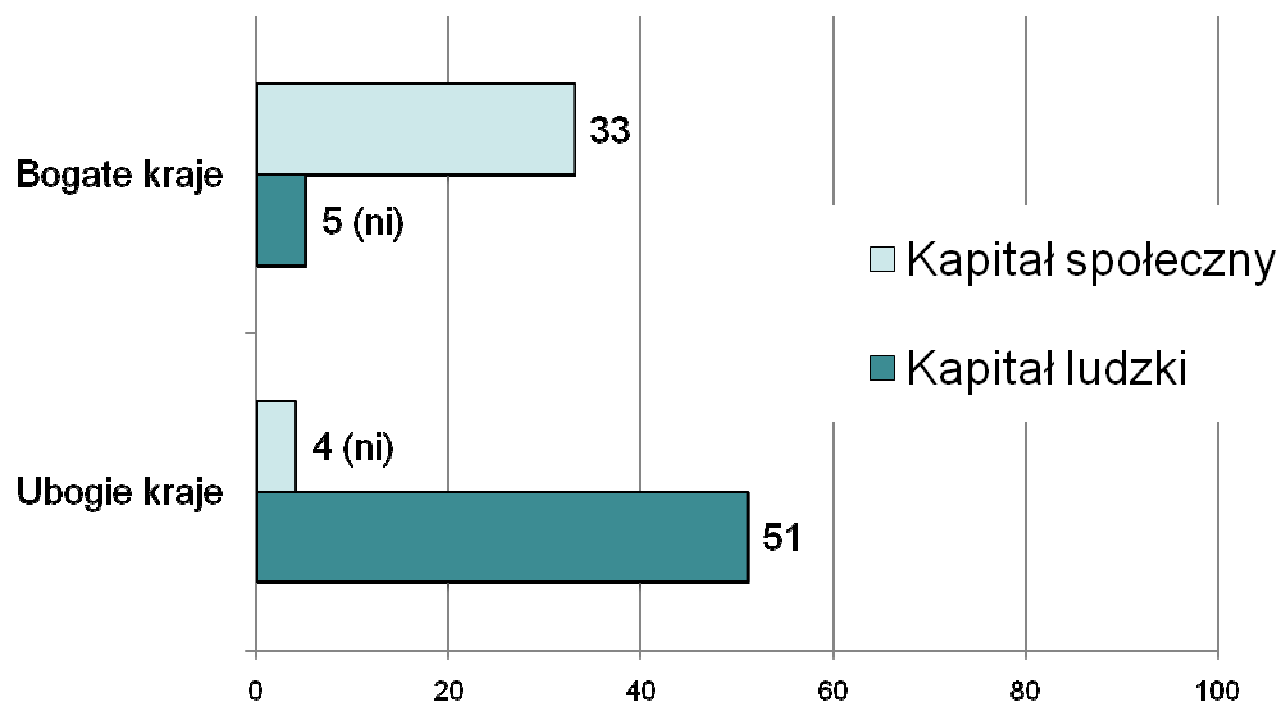
Źródło danych: Bank Światowy, WVS i GLOBE

Znaczenie kapitału ludzkiego (wykształcenie w 2000 r.) i pomostowego kapitału społecznego (zaufanie i kolektywizm instytucjonalny z drugiej połowy lat 90-tych XX w.) dla wyjaśnienia logarytmu wzrostu PKB per capita w latach 1995–2006 w grupie 20 bogatych i 14 ubogich krajów (wg 1995 r.)
procent wariancji wyjaśnionej przez dany kapitał przy kontroli pozostałego (VIF < 2)

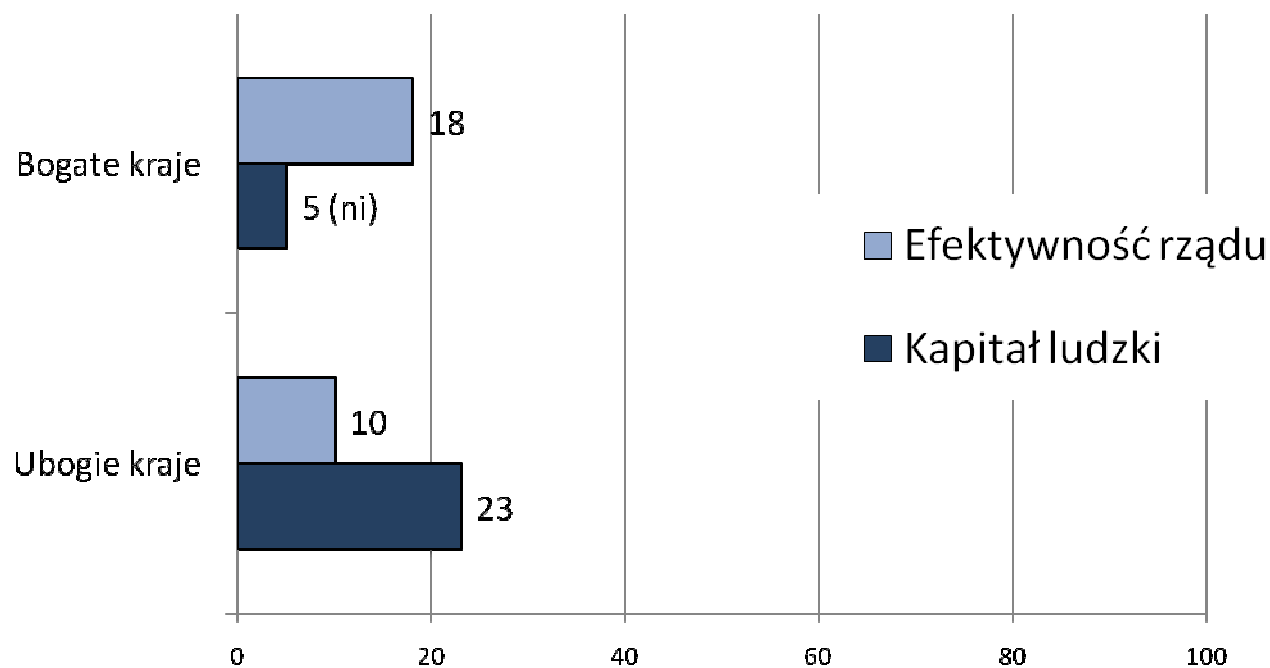
Znaczenie kapitału ludzkiego (wykształcenie w 2000 r.) i kapitału społecznego (korupcja – indeks etyki korporacyjnej w 2004 r.) dla wyjaśnienia logarytmu wzrostu PKB per capita w latach 1995–2006 w grupie 29 bogatych i 61 ubogich krajów

procent wariacji wyjaśnionej przez dany kapitał przy kontroli pozostałego (bez Irlandii; VIF < 2)

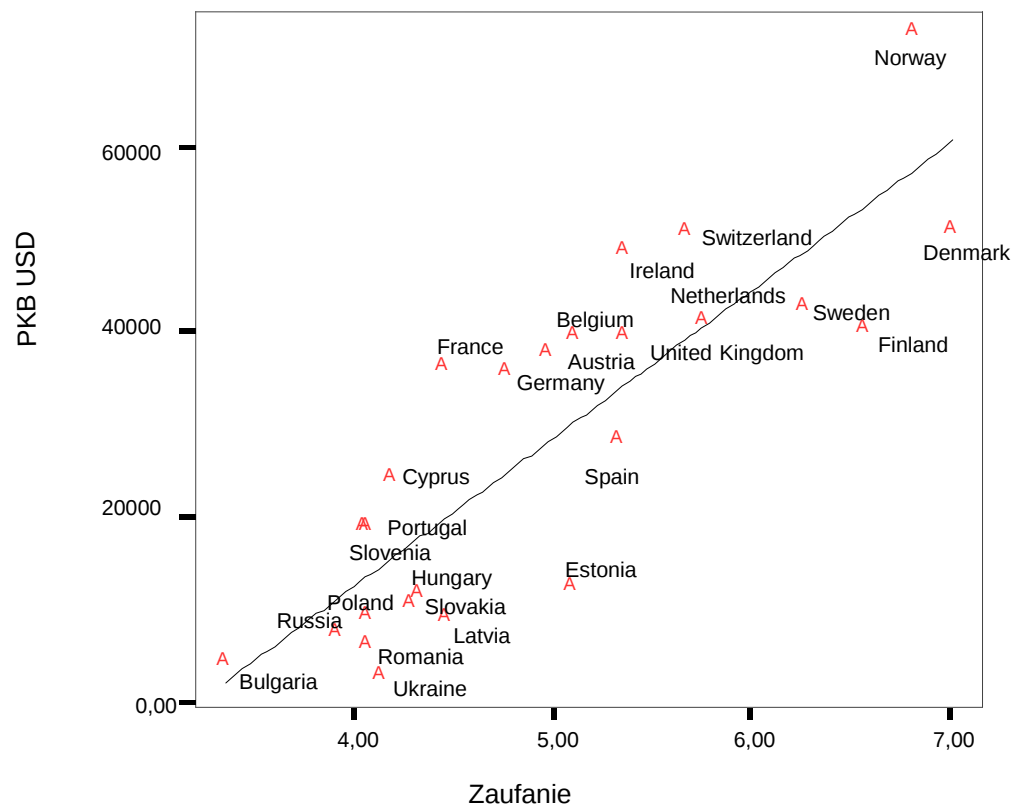

Źródło danych: WB, World Economic Forum, Executive Opinion Survey (Kaufmann, 2004) ; indeks etyki korporacyjnej: procent firm, które pozytywnie oceniają etykę korporacyjną, nie finansują (legalnie lub nielegalnie) polityków, nie przerzucają kosztów działania na państwo, nie dają łapówek, nie korumpują i nie oszukują banków i administracji publicznej.

Znaczenie kapitału ludzkiego (wykształcenie w latach 90. XX w.) i efektywności rządu
w 1998 r. dla wyjaśnienia logarytmu wzrostu PKB per capita w latach 1995–2006
w grupie 29 bogatych i 82 ubogich krajów
procent wariancji wyjaśnionej przez dany kapitał przy kontroli pozostałego (VIF < 2)

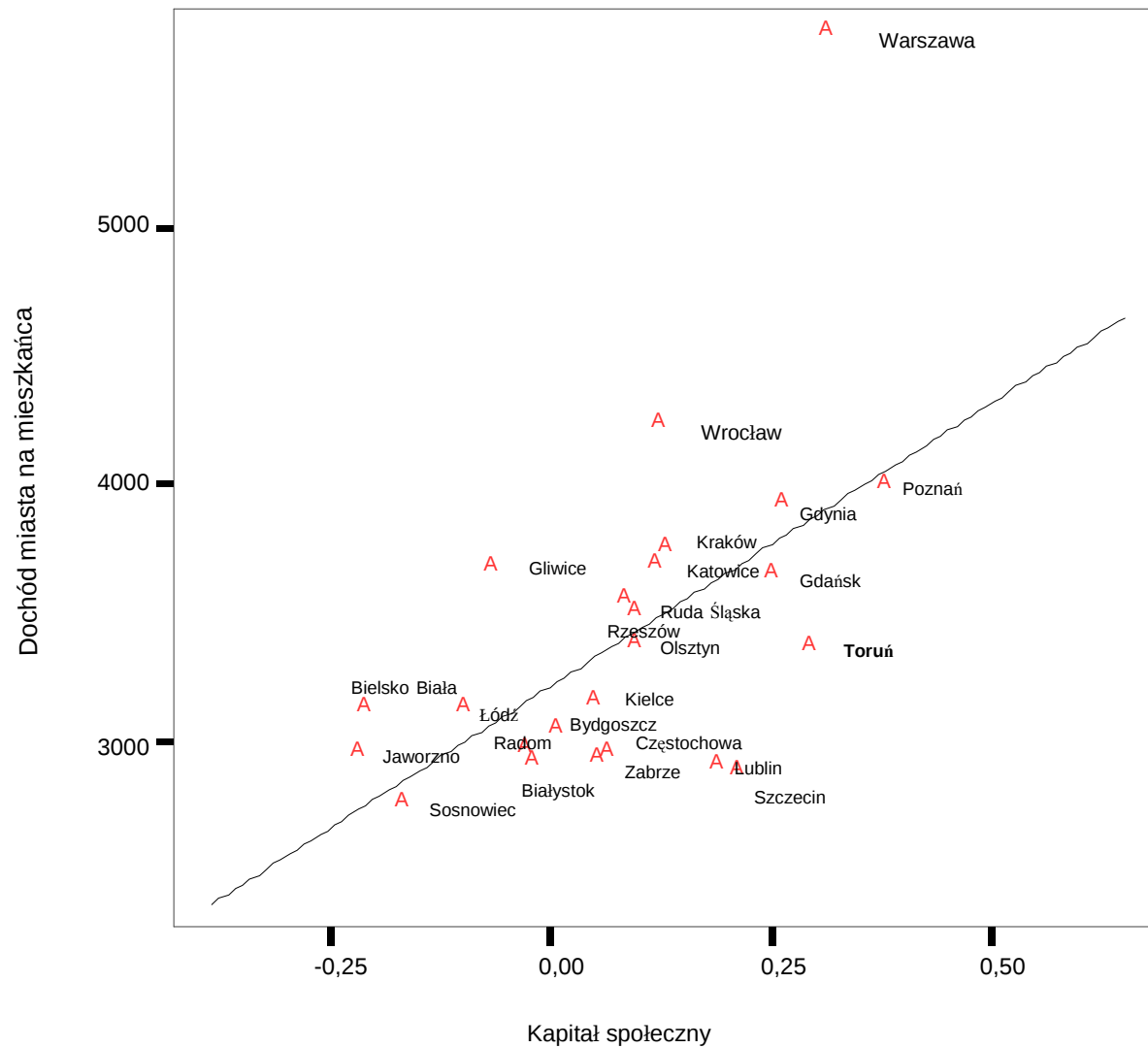
Źródło danych: WB, World Economic Forum, Executive Opinion Survey (Kaufmann, 2004) ;.

$R^2 = 0,71$

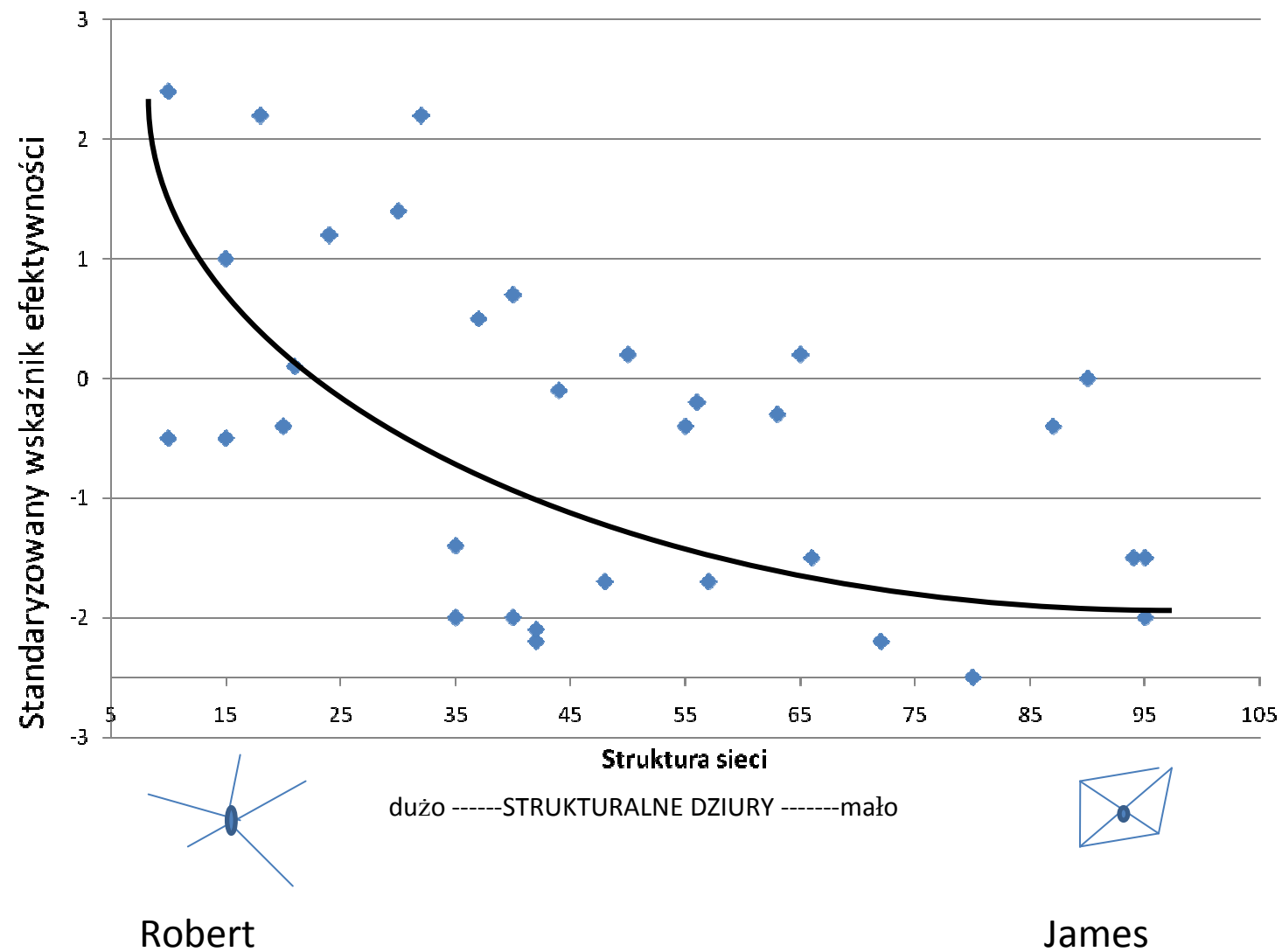
Źródło danych: *European Social Survey*, 2006/7 i *Rocznik Statystyczny GUS*, 2007, oprac. własne

Zaufanie interpersonalne a PKB na mieszkańca w USD w przekroju międzynarodowym

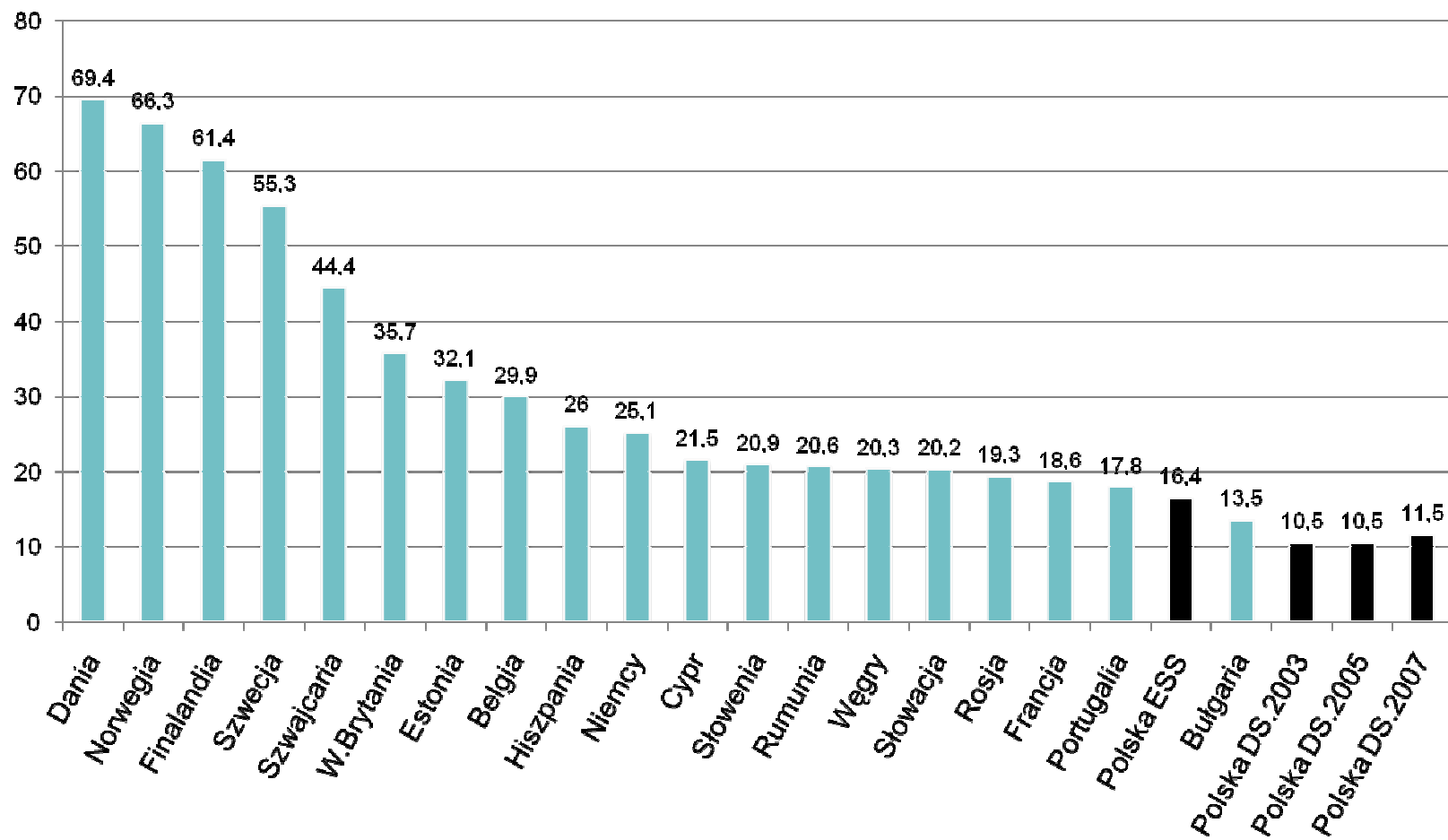
$R^2=0,31$ $p<0,01$

Dochód miasta na mieszkańca w 2007 r. a kapitał społeczny w 2009 r.

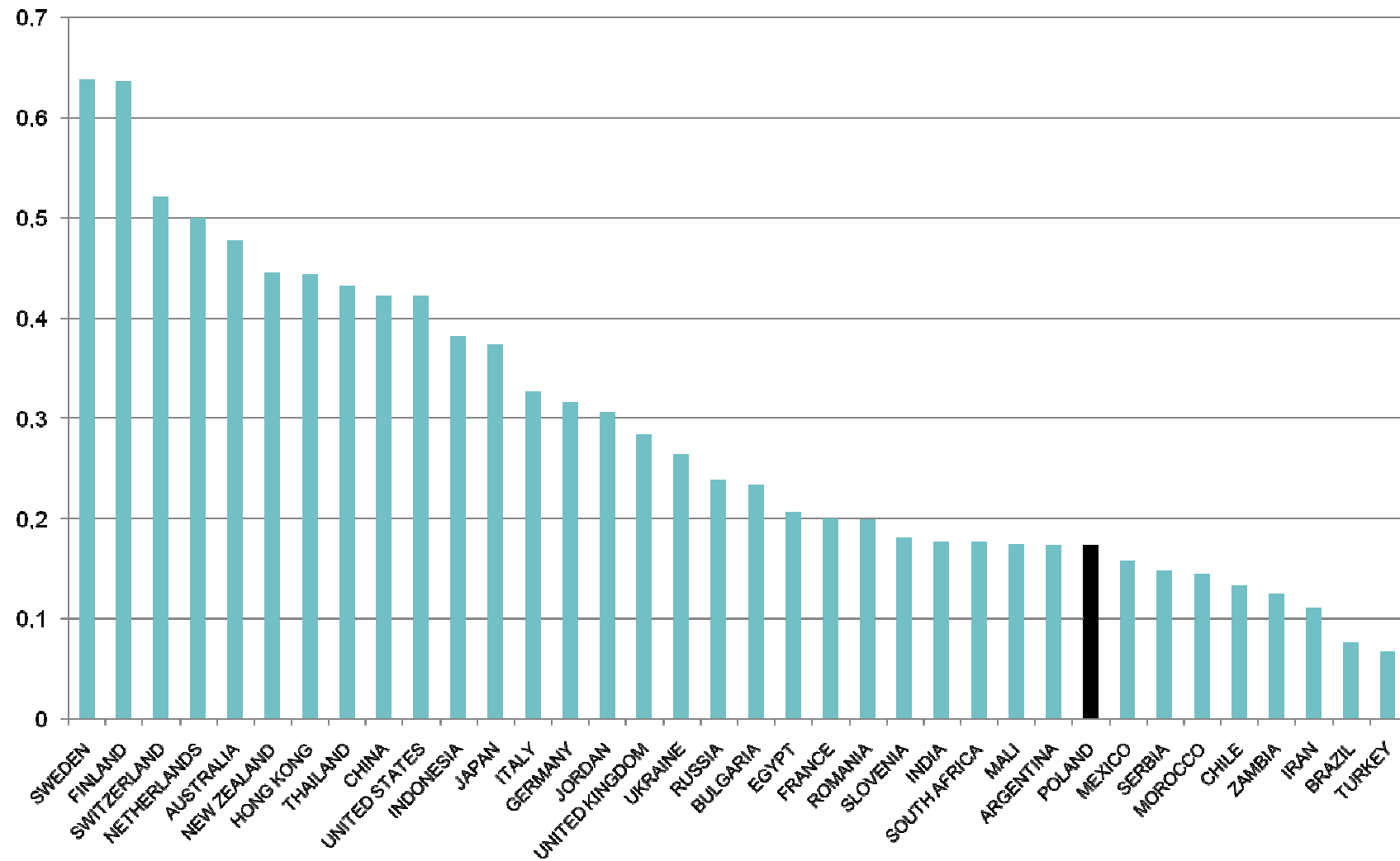

Ronald S. Burt, Structural holes versus network closure as social capital, 2005

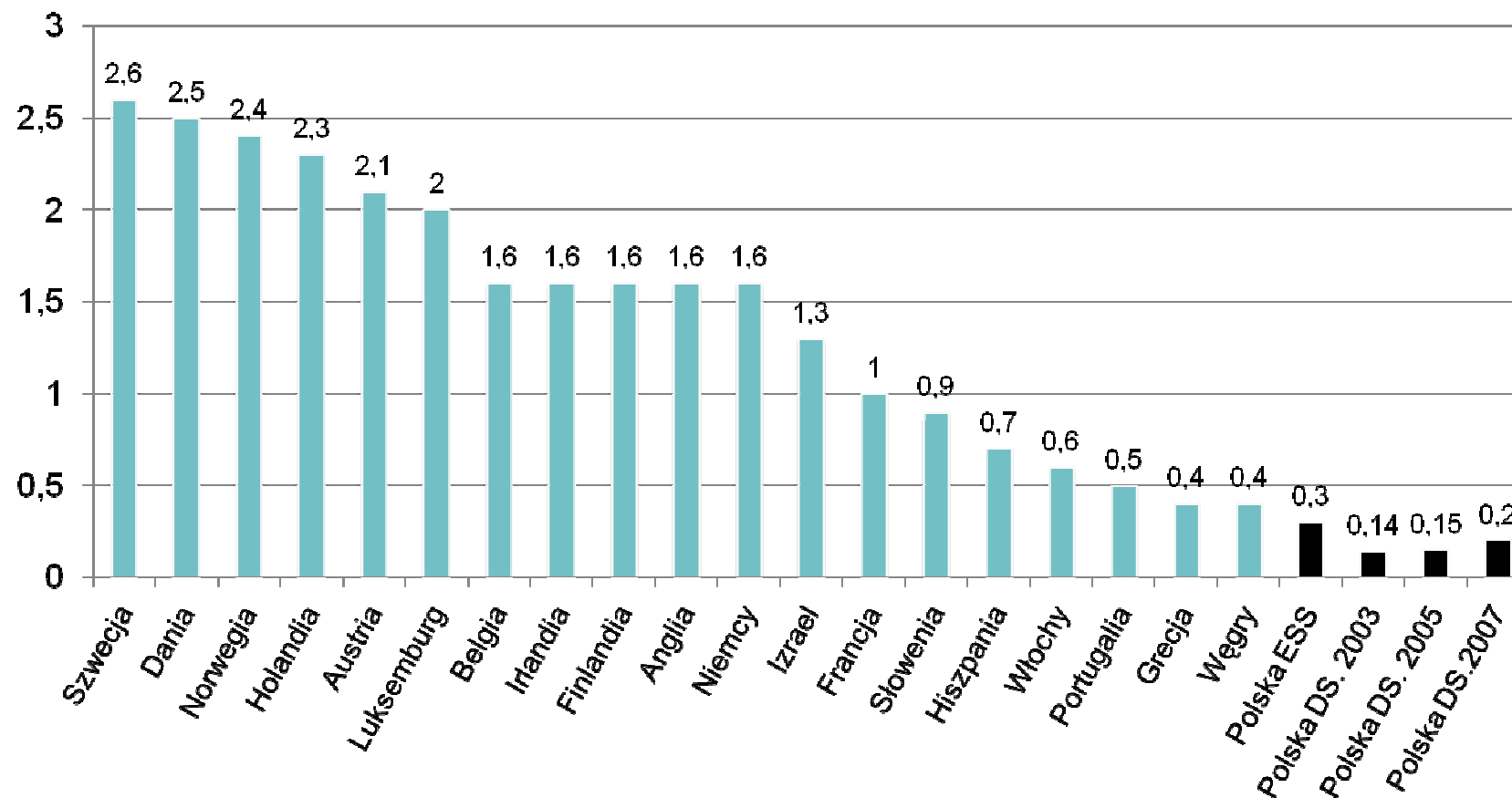
Odsetek osób ufających ogólnie innym ludziom

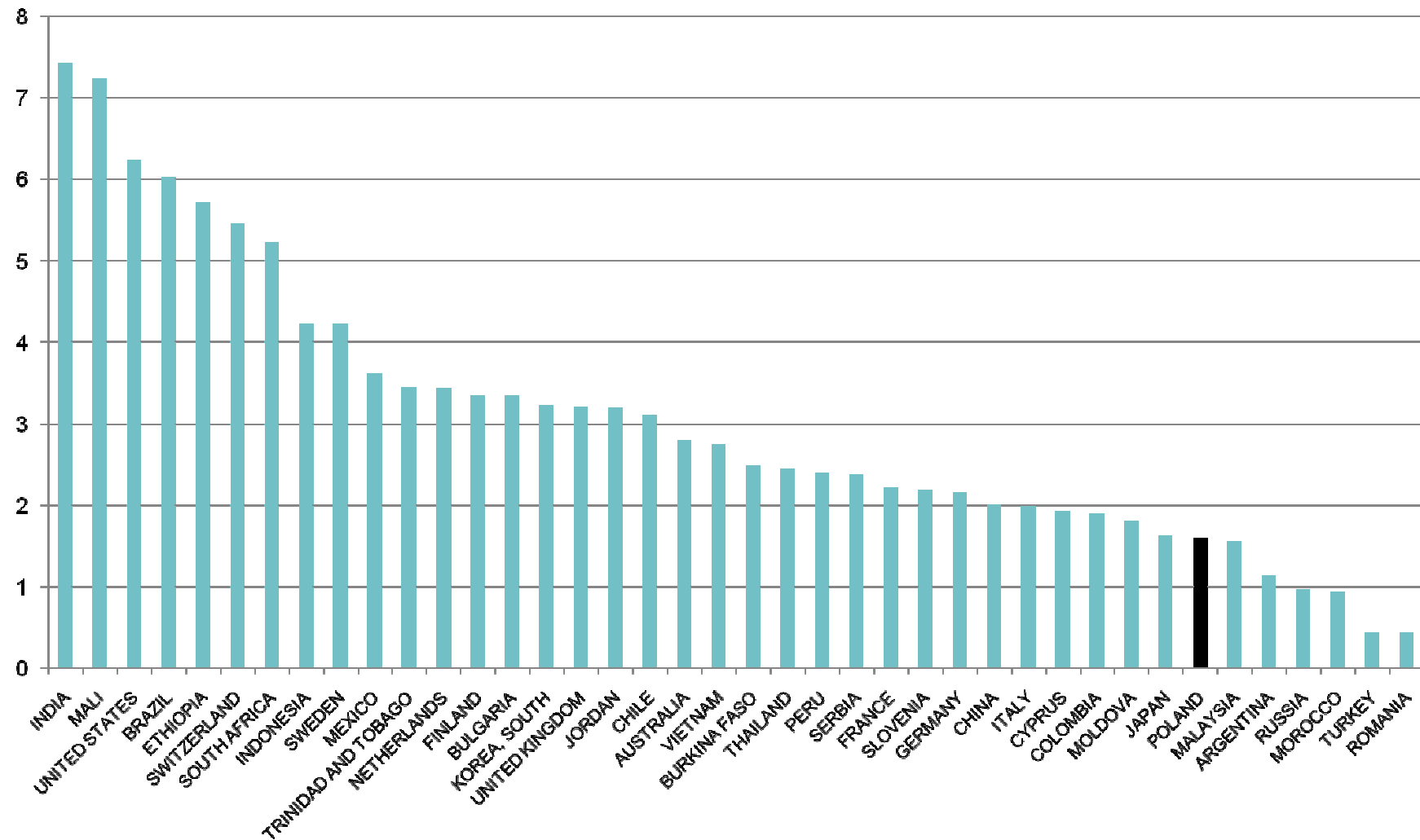
Odsetek osób ufających ogólnie innym ludziom

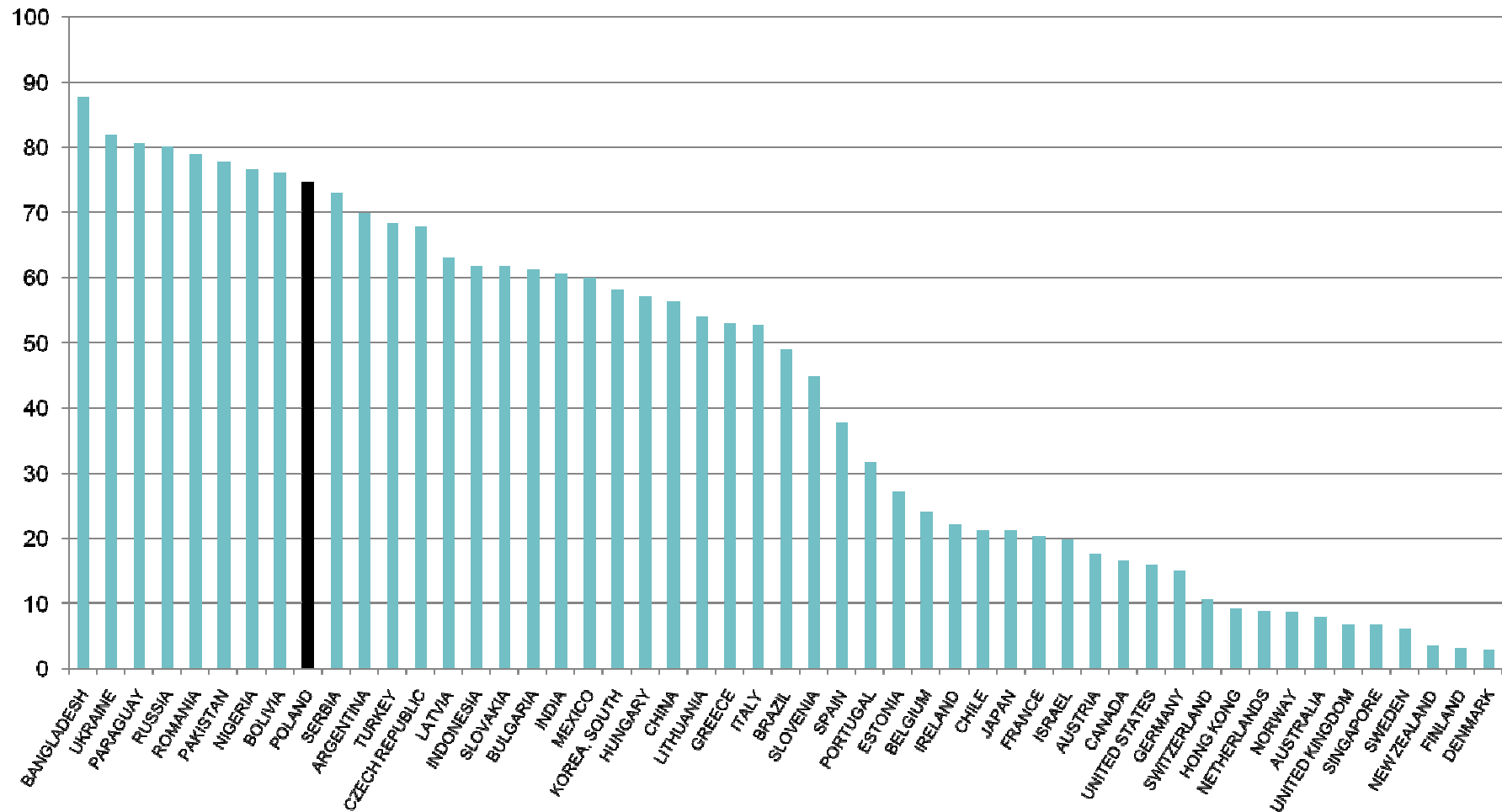
Przeciętna liczba organizacji, do których należą respondenci

Poziom aktywności w nieobligatoryjnych organizacjach

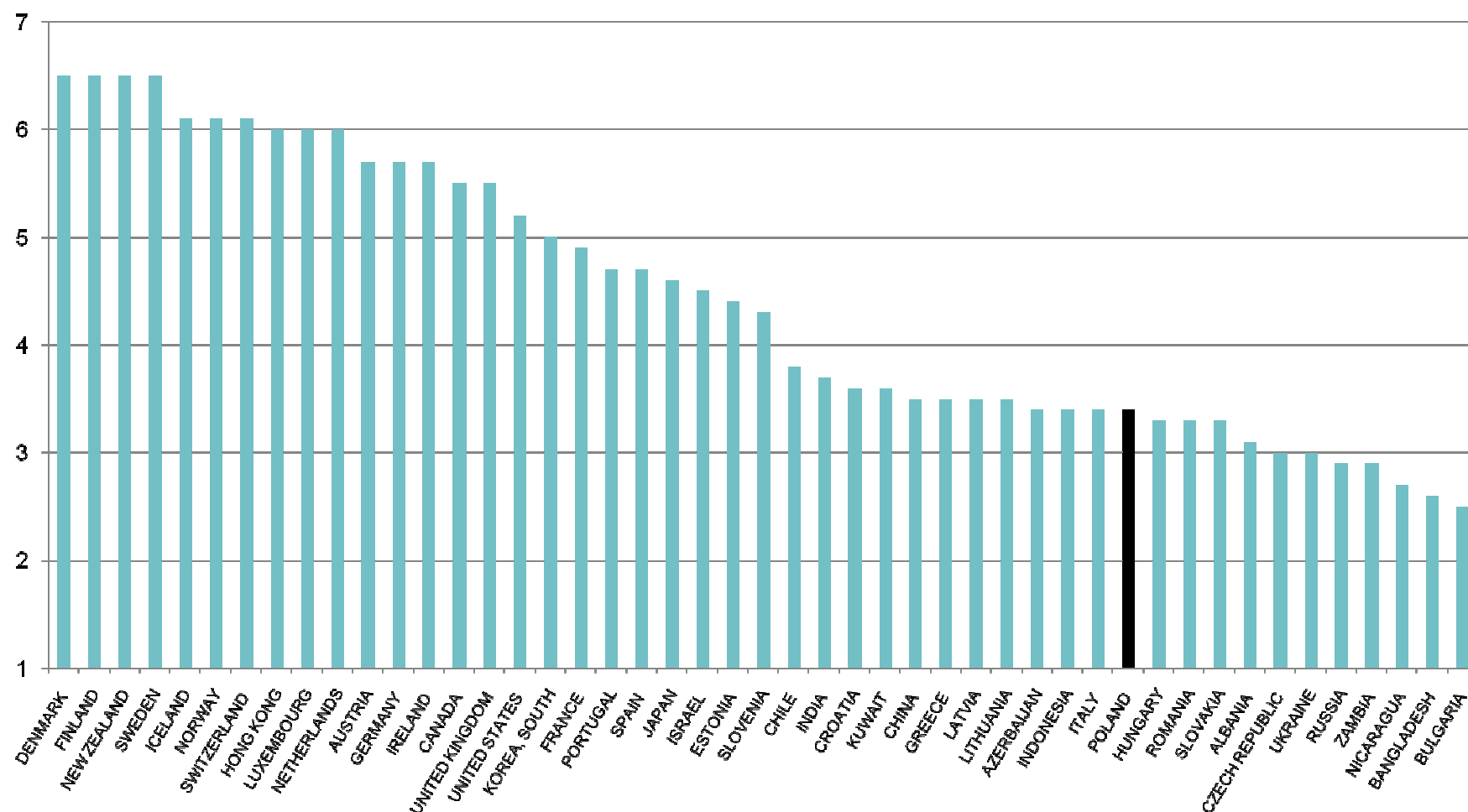

Indeks nielegalnej korupcji korporacyjnej w 2004 r.

Źródło: Kaufmann, 2004

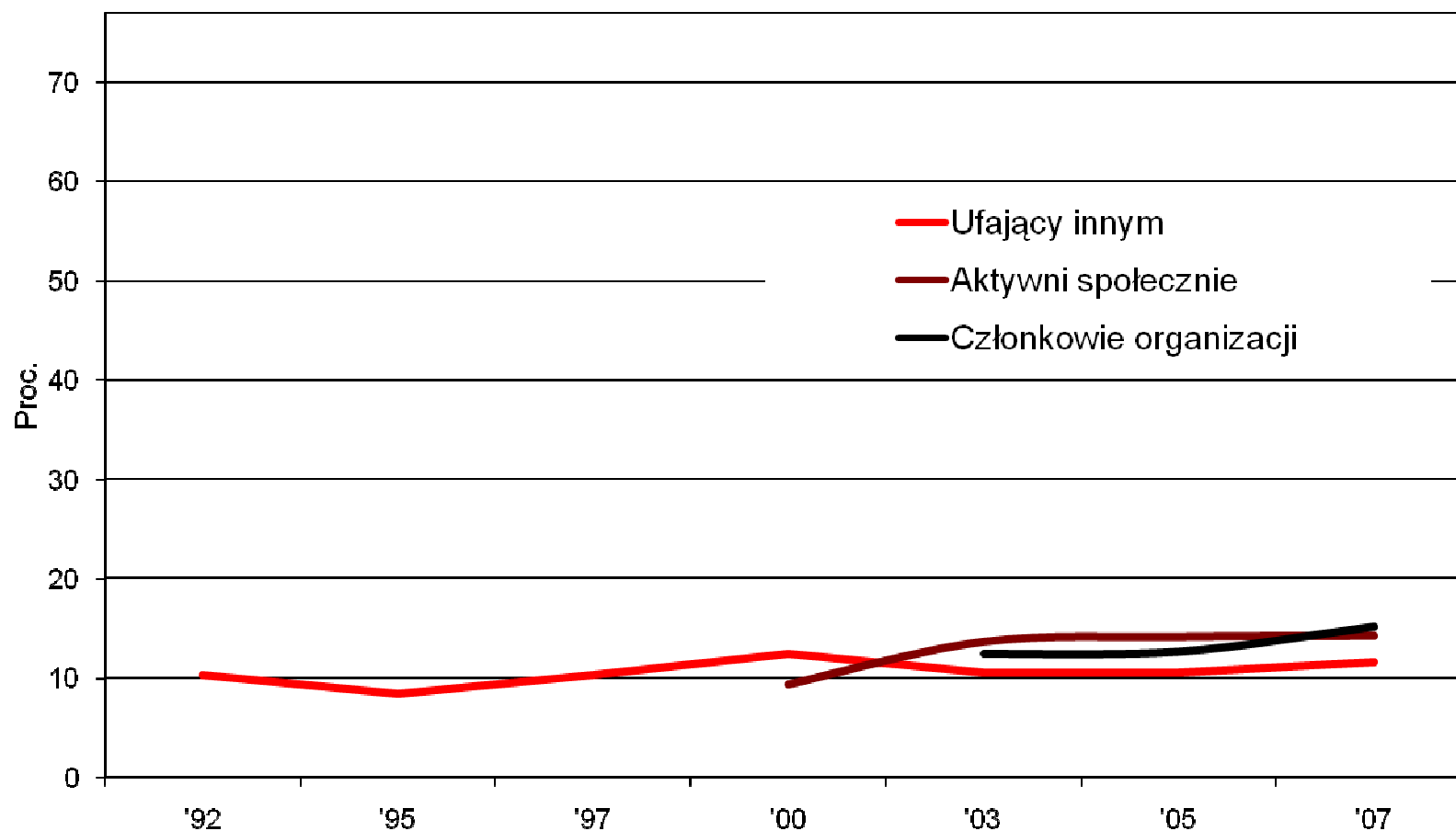
Zaufanie menedżerów wyższego szczebla do uczciwości finansowej polityków w 2007 r.

Źródło: The Global Competitiveness Report 2008-2009

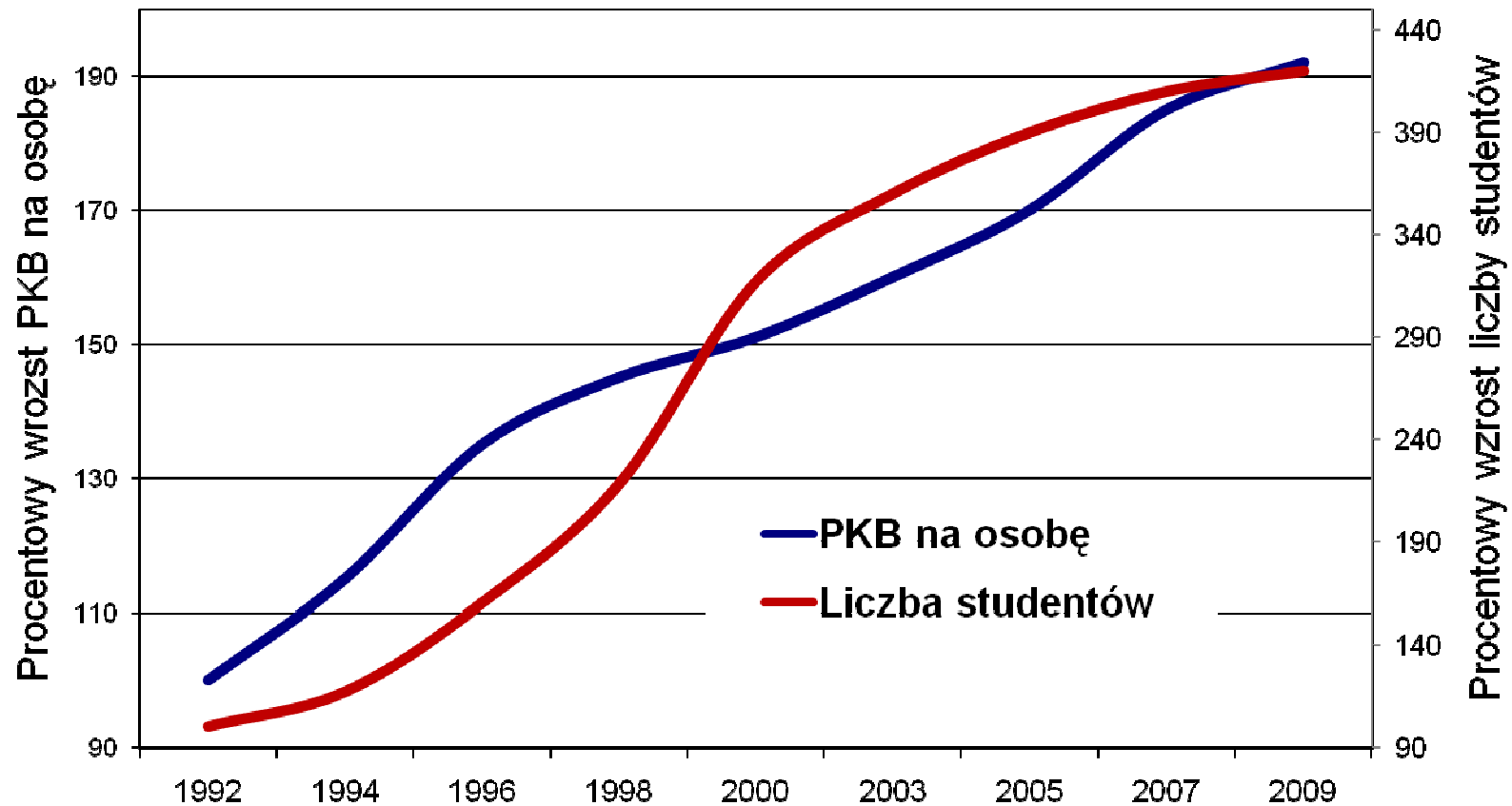
kapitał społeczny w III RP

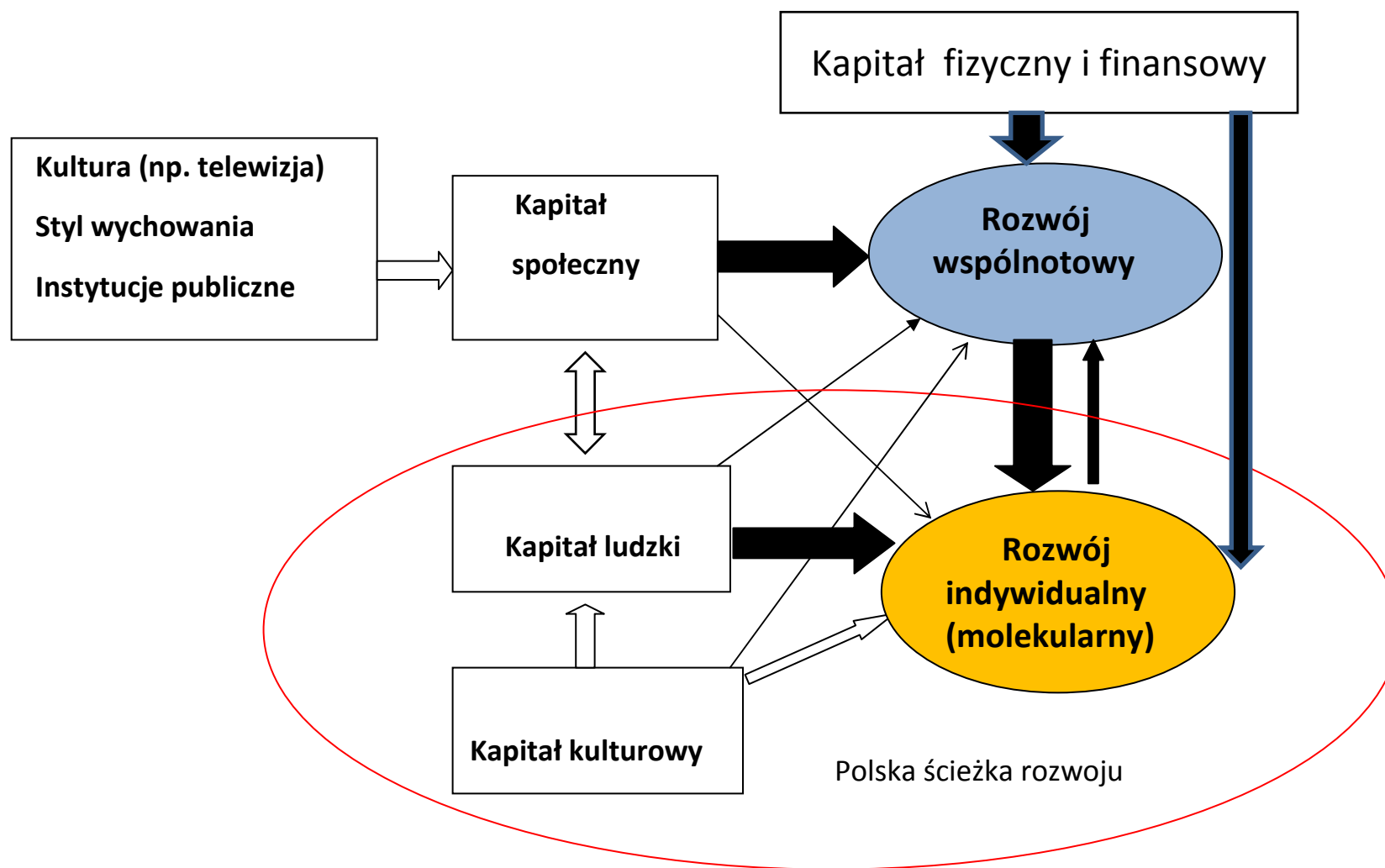
Odsetek osób ufających innym ludziom, należących do co najmniej jednej organizacji i angażujących się w minionym roku w działania na rzecz społeczności lokalnej

Źródło danych: Jakość życia Polaków w czasie zmiany społecznej, Diagnoza Społeczna i Polski Generalny Sondaż Społeczny

Dzięki czemu się dotychczas rozwijaliśmy?

Model dwóch ścieżek rozwoju ekonomicznego

wnioski

Materialny dobrobyt wspólnoty po przekroczeniu pewnego progu zamożności zależy bardziej od kapitału społecznego niż kapitału ludzkiego

Rozwój ekonomiczny Polski, jako kraju ubogiego, zależał dotychczas przede wszystkim od kapitału ludzkiego, miał zatem charakter molekularny a nie wspólnotowy

Czy dalszy rozwój Polski po przekroczeniu progu krajów zamożnych jest możliwy przy obecnym poziomie kapitału społecznego?

Jaki jest próg rozwoju, przy którym kapitał społeczny zyskuje większe niż kapitał ludzki znaczenie jako przesłanka dalszego wzrostu dobrobytu?

Analiza empiryczna trendów w porównaniach międzynarodowych sugeruje, że progiem tym jest 10-12 tys. dolarów PKB per capita w dolarach z 2000 r. Polska przy wzroście średnio rocznie 3 proc. osiągnie ten próg za 8-10 lat. Jeśli w tym okresie nie wzrośnie w naszym kraju poziom kapitału społecznego, dalszy rozwój gospodarczy Polski zostanie zahamowany lub znacznie spowolniony niezależnie od stopnia inwestycji w kapitał ludzki.